

APUNTS D'HISTÒRIA DE SANT FELIU DE CODINES

Dedico aquest treball de recull bibliogràfic a tot Sant Feliu perquè sigui un punt de partida per a la curiositat i la recerca.

Francesc Garriga Cassart. 1997

INTRODUCCIÓ

Apunts d'història de Sant Feliu no és LA HISTÒRIA de Sant Feliu, només pretén ser un recull de moments del passat de la vila, aplegats en un sol volum.

De Sant Feliu se'n parla en diversos textos per motius diferents però sovint resulta difícil aplegar aquests escrits i completar aquesta mena de trencaclosques que ens ha de donar una imatge més o menys sencera del què ha passat.

La meua intenció és posar juntes algunes de les peces que he trobat en diversos llocs, situar-les en el seu moment general i començar a entreveure què ha estat Sant Feliu amb els anys.

El llibre *Historia de la Villa de San Felio de Codines* del pare Andreu de Palma de Mallorca és una font important de documentació i bibliografia però dóna una imatge desordenada. Aquest fet però no li treu gens de mèrit perquè aquest primer treball de recopilació ha estat un doll per a molts autors del Vallès.

En Josep Badia i Moret, que va escriure el llibre *d'Història de la Baronia de Montbui*, em va confessar que va poder descobrir l'arxiu de la Baronia gràcies al llibre del pare Andreu, va desempolsar-lo, va estudiar-lo i va enviar-lo a una biblioteca per a la seva conservació.

En aquests llibret no és un relat que ens permeti vanar-nos d'un "passat gloriós", senzillament vol ser un apunt dels esdeveniments que han portat Sant Feliu a ser com és. Seria desitjable que en aquesta narració hi trobessin virtuts per imitar i errades que caldria no repetir, tot i que la història de la humanitat sembla que sigui redescobrir les mateixes coses, de la mateixa manera i ensopegant amb la mateixa pedra.

La història d'un poble té valor estratègic i ha d'estar una font de reflexió per als polítics que tenen en la seves mans l'establiment de línies de futur. La història palesa la inutilitat de l'egoisme i la transcendència de l'esperit col·lectiu. No podem creure que som els primers d'ocupar-nos de l'urbanisme, del benestar social, dels serveis; hi ha hagut personatges del nostre passat amb més visió i més coratge polític que els d'avui en els que ens hem d'emmirallar. Qui fou l'Agustín Santacruz? Qui fou en Francesc Deu i Bernadas? Què ens va llegar el general Martínez Campos? Perquè té una plaça en Josep Umbert Ventura?

Els estudiosos coincideixen en que la personalitat d'un individu creix a partir del seu petit món estenent-se cada vegada més fins a abraçar l'espai que les seves possibilitats li permeten. D'aquí que les matemàtiques comencin comptant un nas, dos ulls, cinc dits; el llenguatge comenci pel de casa, segueixi pel dels veïns i es vagi projectant més enllà cap el francès, l'anglès, l'alemany i fins qui sap on.

La geografia doncs, ha de començar per la del nostre poble, les nostres muntanyes, els nostres torrents, la història també. Les festes han de tenir com a referent el Sant Antoni, els esports el "Sant Feliu" i les relacions socials la nostra gent.

Sant Feliu ha de poder oferir als escolars una base des d'on obrir-se al món, des del passat ja consumit, fins al futur inesgotable. Amb aquests **apunts d'història** seria bo desvetllar el cuc d'aprofundir la coneixença de les arrels.

Contràriament al que pugui semblar, aquest llibret ve a mostrar la quantitat de camí que encara ens falta que no pas a tancar una etapa. Tot un munt de preguntes se'ns obren al davant: Son les masies medievals l'autèntic origen del poble? Perquè Sant Feliu atreu gent de fora? Què va aportar la immigració de francesos? Fou tant important el tèxtil com ens pensem? Quins van ser els motors de la puixança econòmica del segle XVIII? Perquè perd protagonisme Sant Feliu al segle XIX? Es pot escriure ja la història del segle XX?

Seria desitjable que l'Ajuntament, des del seu Museu, decidís invertir en HISTÒRIA perquè Sant Feliu es conegués i els seus habitants poguessin valorar la gran tasca dels que anònimament ens han precedit en la lluita pel dia a dia des d'aquests mateixos carrers. Els feliuencs hem de fer lluir el caràcter voluntariós de la nostra gent així com llueix la magnificència del nostre entorn natural.

Un poble amb personalitat que té per a ensenyar, transmet als infants els valors de l'esforç, la tenacitat i el treball. Sant Feliu ha caigut i s'ha aixecat diverses vegades en la seva història perquè hem de ser diferents dels nostres avant passats?

La última consideració és que l'ànim d'aquest llibre és ser llegit. Amb això vull dir que he mirat de simplificar i d'evitar els tecnicismes pel sol fet que la forma no dificulti la lectura. La història que no s'assimila a la primera llegida es converteix en una massa indigesta que ens retorna mals records d'escoles pretèrites. Segur que moltes vegades la ficció és més plaent, sinó llegiu la *Història de Sant Feliu en Contes* d'en Josep Casas, però entre el somni literari i la realitat ha d'haver-hi un entremig on ens hi podem trobar còmodes.

Francesc Garriga Cassart 1997

CARACTERÍSTIQUES GEOGRÀFIQUES

L'home ha nascut de la natura però la crònica de les generacions és un llarg episodi per dominar-la. Hi ha un llarg camí des que l'home vivia i s'adaptava a allò que la natura li oferia fins que la modela a voluntat per a fer-ne el que vulgui.

El relleu, la qualitat del sòl, la vegetació i la fauna han condicionat la manera de viure dels pobles i el seu desenvolupament. Sant Feliu, situat on la serralada prelitoral s'escampa per la plana del Vallès, ha disposat d'un terreny rocós, desnivellat amb carenes i torrents que li han fet difícil l'assentament i la relació plena entre els seus habitants.

El municipi de Sant Feliu està situat entre tres grans accidents geogràfics.

El primer *la cinglera de Bertí* formada per un graó gairebé infranquejable des de la vall. La gent de les poblacions de la Baronia: l'Ametlla, Bigues i Riells no més tenien dos accessos per anar a Bertí o el Moianès. L'un era l'antic camí empedrat de Riells a Sant Miquel del Fai i l'altre era anar fins a Sant Feliu per accedir als camins de muntanya.

El costat de Sant Feliu format pels carrers Sant Joan, Joncar i la carretera de Sant Miquel és la cara del poble que li ha fet guanyar el nom de "Balcó del Vallès" en semblar abocat a aquest graó amb vistes a les ondulacions de la plana.

El segon grup d'accidents son *les carenes que baixen del nord*, extensions del Serrat del Berenguer que creuen Sant Feliu en direcció a la Riera de Caldes. Son les carenes del Serrat dels Ametllers, la carena de la Costa -on hi ha la Zona industrial- i la carena del barri de Sto. Domingo. Aquest grup de crestes suaus son l'origen d'unes torrenteres que recullen ocasionalment les aigües i les condueixen cap a la Riera de Caldes. Aquests torrents, fins fa no masses anys, tenien alguns trams de mal passar d'un costat a l'altre.

El Torrent de l'Escletxa, que naixia cap on ara hi ha l'Escola Jaume Balmes baixava per unes terres toves que havia excavat profundament i que van desaparèixer a l'obrir el carrer Escolles. Passada la placa de l'Escletxa venia el saltant que ara està dins de les Indústries Vallcorba i seguia per sota l'Avinguda de la Generalitat i la Plaça de Josep Umbert. Plaça que fins el segle XIX fou un sot profund que es prolongava en continuat desnivell pel carrer del Casal Parroquial.

Per l'altre cantó, un altre torrent baixava encaixat des dels terrenys de la casa de Can Bosc, per sota de l'Era Nova i es prolongava pel carrer Anselm Clavé passant per sota el pont de la carretera de Gallifa -que avui ni es veu- des d'on accedia al desnivell pronunciat que el portava fins la Fonteta.

La plaça de la Fonteta (Plaça Umbert Rosàs) era una fondalada llòbrega i humida amb un fort desnivell que el deixava molt per sota de la Sagrera, de tal manera que l'església quedava encimbellada com un castell a la part interior del revolt del torrent. Sota aquesta plaça, es produeix la confluència dels dos torrents del poble just on hi ha el Centre Cívic. Les aigües dels dos torrents segueixen baixant per una codina excavada, que encara es pot veure, i que continua el seu curs cap a la riera de Caldes. Més avall, aquest rierol s'amplia amb l'aportació de la Riera de Sant Sebastià de Montmajor per sota del Farell, Solanes i el Turó del Prat de Dalt.

Aquesta és sens dubte, la conca majoritària de Sant Feliu, l'orografia de la qual va condicionar el seu desenvolupament urbanístic-històric. Cal dir que aquestes torrenteres tenien una vegetació exuberant que encara augmentava més el seu caràcter de barrera natural.

El tercer element geogràfic que pesa sobre la història de Sant Feliu és el *massís de Montbui*. Encara que està allunyat de la població, li representa una continuació de la carena. De fet per aquest massís era per on seguia el camí reial de Vic a Barcelona per Santa Eulàlia de Ronçana, capital de la Baronia. El Castell de Montbui presideix aquest camí i des del seu lloc es pot veure, amb més o menys facilitat, el tram que baixa de muntanya passa per Sant Feliu, segueix ben bé per sota el castell, i d'allí continua per la dreta del Puig Alt del Viver on ja comença la baixada fins Santa Eulàlia.

El camí reial evitava la plana. Per això en comptes d'accedir-hi baixant cap a Caldes, com avui ho fa la carretera, seguia carenejant el Montbui pels Saulons d'en Deu, el Castell de Montbui i seguia avall.

Amb aquesta base rocosa i rebregada el Sant Feliu d'abans era molt diferent del d'ara. Els torrents fondos van protegir la Sagrera ben bé fins el segle XVIII, per la carena va passar el camí reial possiblement des del temps dels romans fins el segle XIX i els torrents van dividir el poble en tres nuclis La Sagrera, La Venderia i el barri de les Creus gairebé fins el segle XX.

Un sòl rocós i propens a l'erosió va obligar a un aprofitament de racons i raconets, a desenvolupar l'enginyer per a retenir la terra a base de parets seques que formaven una multitud de feixes. Tanmateix una agricultura no

massa generosa va originar una diversitat de treballs complementaris al bosc, amb bestiar, de feines artesanals i de serveis molt diferents de la resta de poblacions de la plana.

En aquest marc geogràfic condicionant es va desenvolupar la història de Sant Feliu i la seva gent.

LA PREHISTÒRIA

La prehistòria és el període abans a que els homes deixessin pistes escrites del què feien i hem de deduir la seva manera de viure, de relacionar-se, d'alimentar-se a través de les restes d'objectes de la seva vida diària, eines i estris fonamentalment, i altres vegades del què ha quedat de les seves vivendes.

La prehistòria de Sant Feliu mostra l'evolució de l'home primitiu que va viure a les terres que avui formen el nostre municipi i rodalies. En una època en que hi havia molt poca gent les valls del Tenes i de Gallifa així com les muntanyes de Solanes, Sant Sadurn i alguns replers de les rodalies de Sant Feliu ja foren terres d'acolliment per aquesta poca gent que portava una vida molt dura i diferent d'avui dia.

Les restes més antigues que demostren que les nostres terres van ser habitades en el període que va des de 35.000 anys a 5.000 anys A.J. (el paleolític mitjà) es van trobar a la granja de Can Garriga. Es tracta de la gran col·lecció de peces de sílex que indiquen que va haver-hi un taller de peces per tallar, per raspar i altres utilitats que es perden en el temps.

De l'època neolítica, quan l'home va començar a ser agricultor i ramader -ara fa entre 5.000 i 2.500 anys A.J.- hi ha evidències de que les muntanyes que veiem van acollir petits grups de població. S'han trobat restes d'aquesta època al Cau del Collet (???) a la Cova de l'Endalt i a la dels Maquis a Sant Sadurní.

Més endavant a l'època del bronze fa entre 1.800 i 700 anys AC. van haver-hi habitatges a l'Abric del Mas (sota el parc Usart) i a la Cova de Solanes (sobre la font del Fonoll). D'aquesta última el Museu exposa unes peces de ceràmica que son realment excepcionals i que mostren la perfecció que els homes ja havien aconseguit en l'elaboració dels seus utensilis quotidians.

Dels pobles ibèrics, autòctons de les nostres terres fa entre 700 i 200 anys A.C., s'han trobat als voltants de Sant Feliu dos punts d'habitatge que son el Serrat de la Galaieta (a sobre de Can Deu del Veinat) on hi hagué un poblat del que la Colla Talp en va descolgar les parets i molts dels materials que s'exposen al Museu. La vida d'aquest poblat va ser interrompuda sobtadament degut a un incendi motiu pel qual es van trobar tants materials i en tant bon estat. Avui dia però les parets del poblat han estat totalment desfetes i només en queden les fotografies preses en el seu moment.

L'altre assentament ibèric es trobà al Puig Alt del Viver, un turó que hi ha una mica més enllà del Castell de Montbui. D'aquest poblat se'n van treure menys materials per diversos motius. El primer perquè fou abandonat lentament amb el temps, el segon perquè en la construcció del Castell de Montbui se'n van aprofitar les pedres (Avui encara es poden veure algunes restes de ceràmica ibèrica en les parets del castell). I el tercer motiu del baix nivell de troballes es que aquest poblat ja fou excavat en diverses ocasions. La característica més sobresortint es la troballa de sitges (sots excavats en la roca) per l'emmagatzematge de gra.

En el Museu es poden veure però restes de ceràmica i unes agulles de bronze i peces de pasta de vidre que ens il·lustren que el gust pels ornaments ens ve de molt lluny.

Els romans es van establir en la plana. Riells i Bigues son fonts de troballes de ceràmica i monedes que confirmen la proximitat d'aquesta gent a Sant Feliu. Al Museu s'hi exposen troballes fetes a la casa del Margarit (prop de la pedrera de Riells) i de Can Vedell a Bigues. Els romans ens deixaren sobretot el camí de Vic a Barcelona que molt més tard coneixerem pel Camí Reial i que tanta transcendència té pel desenvolupament de Sant Feliu.

Els pobles ibèrics van presenciar l'entrada de grecs i romans a Catalunya i van convida amb ells exercint l'intercanvi. En els poblats ibèrics es poden trobar restes de ceràmica romana i grega procedent d'aquest comerç amb els pobles més avançats que s'establiren a les nostres terres.

Es molt probable que algunes cases romanes fossin l'origen d'algunes de les nostres cases de pagès. És difícil demostrar objectivament aquesta continuïtat de casa romana a masia però hi ha indicis indirectes que així fou. Basant-nos en la ubicació característica de les cases romanes, la casa de Villar en podria ser un exemple com també Can Ullar.

Malgrat la història té punts foscos, no per la manca de dades hem de suposar que va haver-hi un parèntesi. La poblament d'un territori és un continu, amb alts i baixos, però que es va renovant al llarg del temps. De totes maneres, la forma de vida, la densitat de població i les comunicacions son tres dels factors més diferents del que avui ens podem imaginar.

LA HISTÒRIA

Sant Feliu entra en els registres documentals en els escrits de la Baronia de Montbui a l'edat mitjana.

⁽¹⁾Segons Badia i Moret hi ha documentació per creure que les terres al sud dels Cingles de Bertí eren terra de ningú al segle IX i que Guifré, comte de Barcelona, en acabar la reconquesta dels comtats des dels Pirineus a Barcelona envià el seu germà Sunifred a organitzar la comarca del Congost fins als Cingles de Bertí.

Després de la conquesta, l'Alou¹ del Congost i el nou Alou Comtal de Montbui passaren a mans de la Senyora Emma, filla de Guifré i neboda de Sunifred. Aquest domini aplegava les parròquies de Sant Feliu de Codines, Sant Mateu de Montbui, Santa Eulàlia d'Orençana, Sant Genís de l'Ametlla, Sant Andreu de Samalucio i Santa Maria de Caldes i les parròquies de Sant Pere de Bigues i Sant Esteve de Palaudàries que procedien del feu del Senyor Gondevald de Besora.

L'Alou fou donat el 1059 pel comte de Barcelona Ramon I el Vell al Senyor Mir Geribert, a la seva esposa Guisla i als seus fills i així esdevingué **Feu² de Montbui**.

Tot al llarg dels segles X, XI, XII els habitants foren governats des del Castell de Montbui on radicava la defensa del país i d'on sorgia l'aplicació del Dret i la Justícia. El Castell de Montbui que ja existia en època romana i persistí en època visigòtica, fou molt castigat pels sarraïns ja que els papers parlen de repoblament del terme i de reconstrucció de les esglésies, admetent així una existència anterior dels habitants i dels temples.

En els fogatges de 1359 aquest feu comprenia també Sant Bartomeu de Mont-ras i Sant Sebastià de Montmajor. Els focs o famílies que s'hi ressenyen eren: Palaudàries, 13 focs; Sant Feliu de Codines, 35 focs; Sant Pere de Bigues, 31 focs; Santa Eulàlia de Ronçana, 38 focs; Sant Genís de Samuela i Sant Bartomeu de Mont-ràs, 27 focs; Sant Sebastià de Montmajor, 5 focs.

A l'any 1381 La Baronia es ven a favor del Cavaller Ramon Planella després d'estar sota jurisdicció directa del Reis d'Aragó, encara que no se sap com devingué sota la seva propietat. Al cap de pocs anys la Baronia ofereix pagar el preu de la redempció dels drets que gaudeix el Senyor Planella per acabar amb els mals tractes que els dona. El Rei Pere III accepta el tracte amb totes les condicions.

SEGLE XV

L'any 1408 sota el regnat del rei Martí l'Humà, els drets de la Baronia son venuts al feudal Ramon de Torrelles. La senyoria dels Torrelles dura fins el 1490. L'últim de la nissaga fou en Martí Joan que durant el seu govern la gent de la Roca i la del Terme de Montbui començaren a fer gestions per desfer-se de la senyoria feudal.

Aquest segle té una gran importància en la Història de Catalunya ja que viu una gran crisi política de caràcter dinàstic -l'entronització de la dinastia castellana a la corona de la Confederació Catalano-Aragonesa-, una guerra civil que dura deu anys entre les Institucions Catalanes i la Monarquia i una gran revolució social que canvià les formes de vida de la pagesia catalana amb la revolta i emancipació del pagesos de remença.

El rei Joan II tenia un fill del seu primer matrimoni, el Príncep Carles de Viana, i un altre d'un segon matrimoni, el Príncep Ferran. L'actitud del rei de fer successor al Príncep Ferran i el poc respecte a les Institucions Catalanes foren els motius de la guerra civil. La Generalitat, el Consell de Cent i Les Corts es sublevaren contra el poder reial i assumiren tots els poders del país.

El rei Joan aprofità el descontent del pagesos de remença vers els propietaris dels masos i els atragué al bàndol reial amb la promesa d'una redempció total. La guerra durà del 1462 al 1472 i acabà amb la capitulació del Rei.

En la pau entre Joan II i les Institucions Catalanes no més restava la qüestió dels remences els quals quedaren sotmesos a repressions i maltractes. Al 1485 els remences s'alçaren novament capitanejats per l'extremista Pere Joan Sala. Estengueren la seva causa des de l'Empordà fins a Barcelona on l'any 1485 vengueren al Veguer de la Ciutat a Montornès i, un mes més tard, assaltaven la ciutat de Granollers.

Els remences foren vençuts totalment en la batalla de Llerona el dia 24 de març de 1485. En Pere Joan Sala fou executat a Barcelona. El rei Joan en la Sentència de Guadalupe imposà una multa de 50.000 lliures als

¹ Alou: Domini ple, absolut i lliure, franc de serveis i de tota prestació real o personal, sobre béns immobles.

² Feu: Domini real lliurat a canvi de la prestació d'homenatge i jurament de fidelitat, amb pagament decens o cànon al senyor feudal per part del feudatari.

remences per la seva rebel·lió però els deslliurà de tota servitud feudal. Aquesta solució de compromís apaivagà la revolta i portà la pau al camp. Foren remences en Jaume Plantada de l'Ametlla, en Pallàs de Santa Eulàlia, en Pere Grau de Caldes. A Riells ho foren també la família Camp, els de la Pineda i els de Can Madella.

El privilegi d'Entrega

Al 1490 la Baronia signa el **Privilegi d'Entrega** i passa a la jurisdicció de la Ciutat de Barcelona i n'esdevé un **carrer**. Això significa que un cop redimits, els pagesos entraren al segle XVI en millors condicions socials, regits per unes institucions que eren garantia dels seus drets d'homes lliures i ciutadans de Barcelona.

Ser Carrer de Barcelona significava organitzar-se de manera semblant a la Ciutat i administrar-se seguint les mateixes normes.

Els Oficis o càrrecs polítics eren un *Batlle*, quatre *Jurats*, quatre *Jurats Vells*, un *Clavari* (dipositari de la caixa i les claus) i setze *Prohoms*, que reunits formaven el **Consell Ordinari**. El Batlle de la Baronia tenia la facultat d'exercir la jurisdicció civil i criminal. Per això en la Baronia de Montbui hi havia també la **Cort del Batlle** que era el tribunal de justícia davant del qual s'emetien tota mena de manaments.

L'elecció del Consell Ordinari es feia per sufragi popular, a viva veu, entre tots els **caps de casa** de les parròquies que formaven la Baronia.

L'establiment d'aquest règim democràtic va ésser lent i laboriós. Després de tants segles d'autocràcia feudal no fou fàcil acostumar la gent de la Baronia a la responsabilitat dels càrrecs i de l'administració. Des de l'any 1490 fins al 1522 existí un règim de govern transitori sense que les estipulacions del Privilegi de l'Entrega s'apliquessin totalment. És en arribar l'any 1522, que el Consell de Cent de Barcelona atorga el **Privilegi dels Jurats i del Govern de la Baronia**, per mitjà del qual es concreta la forma, els drets i les obligacions del Consell de la Baronia.

Els caps de casa de patrimoni humil no participaven en el Consell però, l'any 1571, fou atorgat el **Privilegi de l'Extracció del Ofici**, precisament per a corregir les irregularitats en l'elecció i donar al Consell un caràcter més democràtic en augmentar el nombre de representats.

SEGLE XVI

La unificació de la Corona de Catalunya-Aragó amb la de Castella havia frenat l'empenta política i econòmica de Catalunya per tres motius: primer perquè el descobriment d'Amèrica i el domini d'una gran part d'Europa havia convertit Castella en un gran Imperi Colonial i l'hegemonia del poder central damunt les terres de la perifèria era total; segon perquè la pirateria a la mar Mediterrània havia esdevingut fatal per a l'economia catalana basada, en l'expansió comercial; i finalment perquè la guerra civil del segle XV i la revolta dels pagesos de remença havia deixat el país desfet i despoblat fins a l'extrem que la població total de Catalunya arribà a ser no més de tres-cents cinquanta mil habitants.

A l'arxiu de la Baronia es pot veure com els pobles del Terme organitzaven grups de defensa contra els bandolers. El Consell elegia un **dehaner**³ per a cada una de les Parròquies del Terme i aquest elegia la seva **desena**⁴ d'entre els caps de casa de la seva parròquia.

La inseguretat del camp féu que molts propietaris del Terme de Montbui, abandonessin les seves propietats i les donaven a un masover, en qualitat de **parcer** per traslladar-se a viure a les viles pròximes o a la ciutat de Barcelona. La parceria aportava les terres i el mas i sufragava part de les despeses d'explotació, el pagès hi posava el seu treball i una part del cost de manteniment. Els beneficis solien repartir-se en dues parts iguals, raó per la qual també s'anomenaven *mitgers*.

Aquesta és la còpia del nomenament dels Jurats de l'any 1582:

"Ara horats que us notifica i fa saber a tothom generalment, de part de l'Honorable Amador Margarit, Batlle del Terme i Baronia de Montbui que com el dilluns de quinquagèssima prop passada, segons disposició del privilegi de dit Terme i ús d'aquell pel dit Honorable Batlle i pels Jurats de l'any passat, el modo i lloc acostumats per hi estar extrets en Jurats de dit Terme de l'any corrent, els Honorables Antoni Ametller, Pere Derrocada, Alies Plantada, Jaume Coma i Andreu Parer, tots de dit Terme..."

³ Caporal que manava deu homes armats.

⁴ Grup de deu homes que l'acompanyaven en aquesta mena de sometén.

EL SEGLE XVII A CATALUNYA

L'administració de la Baronia

El⁽¹⁾ Consell de la Baronia administrava el patrimoni de tot el Terme. Existien terres propietat del Comú, hi havia Censos⁵ que el comú podia vendre i comprar; hi havia l'arrendament de les carnisseries del Terme, i a més el Consell tenia facultats per establir i recaptar talles, o tributs dels habitants de les sis parròquies.

Les **talles** eren els tributs que el Consell assignava a cada Parròquia, no pas a termini fix, sinó quan la penúria per atendre les despeses del Consell ho feia necessari. Es fixava la quantitat global i els Jurats feien el repartiment dins de cada una de les seves parròquies. El repartiment de Talla era inapel·lable ja que es tenia en compte la situació econòmica de cada parròquia i cada família. Això va originar la dita de "Quan el Batlle fa una Talla, paga i calla" per a resumir la situació.

Els **censos** eren propietats del Comú, terres de cultiu, boscos, recs d'aigua, drets i prestacions d'origen feudal que es podien cedir en cens o pagament anual a la persona que els adquirís en usdefruit. Aquest censos que representaven un ingrés important podien també, en casos d'absoluta necessitat, ésser venuts al millor postor.

Altres fonts d'ingressos de la Baronia eren els de les **penes** que imposava la llei, els **arrendaments** de les carnisseries, fleques i tavernes a partir de l'any 1643 segons el privilegi concedit expressament pel Consell de Cent de Barcelona.

Un altre ingrés era el **trentè** que es referia al lliurament de la trentena part de les collites. Ingrés anual que variava segons l'anyada. D'aquest impost se n'arrendava la recaptació a un preu estipulat en subhasta pública. Hi havia qui hi feia un gran negoci i havia també qui s'hi arruïnava.

El repartiment de la Talla de 1625 fou el següent:

Sta. Eulàlia 44 lls, 12 s. Llissà 39 lls

Bigues 21 lls, 7 s. St.Mateu 8 lls

Paludàries 15 lls, 8 s. L'Ametlla 24 lls, 4 s.

Riells 14 lls, 1s. St.Feliu.33 lls, 4 s.

Veiem que Sant Feliu, a primers del segle XVII, ja era el tercer contribuent de la Baronia.

Esdeveniments generals

El primer període del segle XVII, que va de 1600 a 1640, es caracteritza per un creixent malestar degut a diversos motius.

Pel que fa a la Baronia, es dedueix dels documents que els pagesos donaren un major impuls a les seves activitats ja que els masovers es sentien gairebé amos del masos i això es reflectí en un major rendiment de les terres i en l'engrandiment i millora dels masos. La majoria de masos de la nostra comarca mostren millores i modificacions que daten d'aquesta època.

No més les poblacions pròximes a les vies de comunicació sofriren la càrrega de l'allotjament de les tropes castellanques que intervingien en les lluites internes de la noblesa catalana entre Nyerros⁶ i Cadells⁷. La resta de parròquies de la Baronia sofriren el bandolerisme plebeu.

Al llarg del segle XVI i XVII el clergat tingué un gran poder econòmic, social i polític. Els terratinents i els burgesos de les viles, procuraven mantenir la institució de l'Hereu, i orientaven els altres fills i filles cap a la vocació religiosa que era el camí més fàcil per encarrilar la vida. Arribà un moment que entre la classe mitja i nobles, no hi havia cap família que no tingués un parent que no formes part de la clerecia. Hi havia però un clergat regular ric, els dels Monestirs i grans Comunitats, i el clergat secular pobre que regentava les parròquies.

El capellà de la parròquia era una veritable autoritat en tots els afers, ja que generalment era la única persona que posseïa cultura i havia d'intervenir en molts afers de caràcter civil per assessorar els seglars que no tenien lletra, que eren gairebé tots, i que tampoc no tenien suficients coneixements. Era costum que el Rector de la Parròquia actués de Notari amb plenes facultats reconegudes per la llei.

Pel que fa a les comunitats religioses dins de la Baronia hi havia la de Sant Miquel del Fai que cobrava

⁵ Préstecs de diners o de terres

⁶ Nyerros: partidaris del senyor Gilabert de Nyer, de la Cerdanya.

⁷ Cadells: Partidaris del senyor Bernat Cadell d'Arsèguel

anualment en concepte de censos i delmes⁸ una quantitat molt considerable per drets que li pervenien des dels temps dels primers Comtes Catalans. Segons un memorial que es guarda a l'Arxiu de la Baronia el Sr. Prior de Sant Miquel cobrava la respectable quantitat de mil tres-cents quaranta set lliures cada any. Aquesta contribució era distribuïda entre les parròquies de Santa Eulàlia, l'Ametlla, Llissà de Munt, Bigues i Riells. La contribució d'aquestes parròquies estigué en vigor fins les lleis desamortitzadores de 1837, en virtut de les quals es suprimiren els delmes, els béns dels monestirs i dels ordres religiosos els quals foren expropiats per l'Estat i venuts a particulars.

El segon període del segle XVII comprèn de 1640 al 1700, anys en que té lloc la guerra dels Segadors que fou un aixecament secessionista català contra la monarquia dels Àustria, de marcat caràcter agrari en contraposició del règim senyorial català.

Tot i que la Baronia no fou de les més perjudicades, es sentiren les conseqüències de l'allotjament de tropes castellanes i franceses i els tributs extraordinaris que amb motiu de la guerra, foren imposats.

És un fet remarcable que, degut a la divisió entre els catalans, l'autoritat del Consell de Cent sobre la Baronia quedà gairebé anul·lada durant els anys de la guerra, per la qual cosa el Consell de la Baronia governava el seu Terme amb una independència gairebé absoluta i s'havia de resoldre els problemes com podia. El caràcter agrícola de la Baronia, en no tenir poblacions importants, feu que els habitants de les parròquies poguessin viure bastant al marge de les crueltats de la guerra. També el fet que la Baronia no fos travessada per cap via important (llevat del cas de Sant Feliu), donà lloc a que els exèrcits deixessin aquesta petita comarca una mica de banda, i no més de tant en tant, hi fessin alguna incursió per endur-se'n, en temps de collites, el menjar i les bèsties que els feien falta.

La pesta negra de l'any 1651, que fou terrible a la ciutat de Barcelona, sembla que tampoc afectà gaire les comarques muntanyenques.

D'aquí doncs que, en general, els documents de l'època existents a l'Arxiu de la Baronia donin la sensació que en el temps que durà aquesta guerra la vida del Terme seguí sense gaires trasbals.

De l'any 1651 existeix un document que ens demostra que la Baronia de Montbui tenia l'obligació de participar en la defensa de la Ciutat de Barcelona atacada per les forces de la monarquia espanyola. L'esquadra que amenaçava Barcelona era l'esquadra comandada per Joan Josep d'Àustria i el "perill de contagi", que s'esmenta en l'escrit, era la pesta que atacà la ciutat. Amb la pesta es calcula que moriren quaranta mil persones, xifra esgarrifosa si tenim en compte el cens de l'època.

Hem vist que en virtut de les obligacions que estipulaven diversos privilegis, la Baronia, i per tant totes les parròquies que la formaven, estaven obligades a certes prestacions de caràcter militar que, en general, eren bagatges⁹, tributs especials de guerra, i el sosteniment de soldats reclutats i mantinguts per la Baronia, a les ordres de l'autoritat militar.

Segons una nota detallada dels socors pagats, sabem que la Baronia sostenia 30 soldats que cada un cobrava dos sous diaris.

Per un altre document de l'Arxiu de la Baronia, sabem que per l'any 1633, foren enviats socors a Girona per un total de seixanta sis lliures, puix que la Baronia hi tenia una companyia de soldats. Hi ha encara altres papers que parlen de prestacions de la Baronia referents a fortificacions de la Ciutat de Barcelona, de prestacions de bagatges per al transport de mercaderies destinades als exèrcits i de lliurament de part de les collites, de fusta de llenya, d'eines de treball i d'altres coses diverses.

En resum, si bé la gent de les parròquies de la Baronia no prestaven serveis militars, hagueren de contribuir sovint i de diverses maneres al sosteniment dels exèrcits i sentiren sempre, poc o molt, el pes de la guerra.

De l'any 1674, existeix un document molt interessant ja que és una prova, per una banda, que l'administració de la Baronia havia plantejat algun conflicte de jurisdicció, i per l'altra, que calia puntualitzar bé les atribucions dels Jurats donant, especialment, una major autonomia a les parròquies que integraven la Baronia.

Amb aquest objecte, es reuneix el Consell de la Ciutat de Barcelona que ordena una sèrie de disposicions que afecten especialment el caràcter i el poder dels Jurats i dels Obrers dins del Terme de les respectives parròquies.

Cada any s'extreien tres Jurats nous. Com que les parròquies eren sis, sempre hi havia parròquies que no

⁸ Delme: Impost consistent en la desena part de fruits, rendes o beneficis.

⁹ Bagatges: Equipaments per l'exèrcit.

tenien Jurat. En aquestes es nomenava una mena de delegats dels Jurats que eren coneguts amb el nom d'Obrers de la Parròquia. Uns i altres, però, havien tingut sempre atribucions molt limitades ja que en principi tot depenia del Batlle. A mida que les parròquies anaren creixent sentiren la necessitat d'administrar-se més directament i exigiren, pels Jurats i Obrers, un augment de les seves atribucions. Fou per això que el Consell de la Ciutat cregué necessari dictar noves ordenacions que son les que consten en l'escrit que ens ocupa.

- En primer lloc s'estableix una millor regulació en l'arrendament de les carnisseries i a la forma d'establir les Talles.

- S'estableix que les parròquies podran crear tributs parroquials. Podran arrendar la fleca, la taverna i la tenda i disposar d'aquests ingressos per a utilitat de la parròquia.

- Es puntualitza també l'obligació de les parròquies a preveure les despeses de la Baronia pel que fa a la qüestió dels bagatges, serveis al Rei i allotjament de soldats.

- S'amplien les atribucions dels Jurats i Obrers que d'ara endavant es converteixen en una mena de batlles parroquials, amb poder suficient per a resoldre moltes qüestions que de sempre havien estat exclusivament potestatives del Batlle de la Baronia.

- I es determina també la forma concreta d'extracció dels Jurats. S'ordena que en el successiu, la Parròquia de Sant Feliu de Codines tingui un Jurat cada any mentre que les altres parròquies el tindran no més quan els correspongui per dret d'Extracció. Aquesta disposició fou motivada pel fet que Sant Feliu de Codines era en aquells moments la parròquia més important de la Baronia, i, com que des de ja feia temps reclamava el dret de convertir-se en Vila independent, el Consell de la Ciutat de Barcelona va creure oportú fer-li alguna concessió per apaivagar en part les seves exigències.

En virtut del Privilegi dels Jurats, atorgat per la Ciutat de Barcelona, la Baronia efectuava cada any una visita oficial a la Verge de Montserrat. Les despeses ocasionades pel viatge dels pelegrins i la conservació del ciri perpetu anaven a càrrec de la Baronia i havia d'abonar-les el Clavari. En cas de necessitat els Jurats podien organitzar recaptos per tot el Terme i especialment en les esglésies de cada parròquia.

Era costum que el Consell de Cent de Barcelona trametés cada any a la Baronia, un representant per tal d'inspeccionar i fer-se càrrec del **Bon Estament** de les parròquies del Terme. I era de llei que les despeses ocasionades per la visita i estada fossin sufragades proporcionalment per totes les parròquies⁽³⁾.

Els Consells Generals i Consells Ordinaris que celebrava la Baronia de Montbui tenien lloc a la Plaça dels Encants situada en el Bosc de Santa Eulàlia de Ronçana que era la parròquia considerada la Capital de la Baronia. En aquestes assemblees es reunien totes les Parròquies del Terme sempre que s'havien de tractar afers referents al govern de la Baronia. Existeix un Suplicatori adreçat al Consell de Cent de Barcelona en que el Consell de la Baronia que, entre altres coses, diu:

"...los passatgers que passen per dit Camí Reial ouen i senten lo que es tracta en dit Consell, i no sols dits passatgers sinó qualsevulla persona altra podia oir i saber lo que es tracta..."

Per aquest motiu el Consell de Cent de la Ciutat de Barcelona, reunit el dia 20 de juliol de l'any 1700 acordava que dels emoluments i rèdits del Comú del Terme de la Baronia "*... se construí i edificá una Casa en lo mateix puesto ha on han acostumat tenir Consell, perquè en aquella puga lo Consell General de la Baronia i tota la Universitat de dit Terme, amb assistència del Batlle de Vostra Excelència, ajuntar-se i congregar-se ...*"

En el mateix acord s'ordenava que fossin entregades a cada Jurat 25 lliures de moneda barcelonina, que serien extretes del Comú del Terme, destinades a proveir de vestit i capa les persones que ocupaven el Càrrec de Jurat.

Amb el permís doncs del Consell de Cent, la Casa Comunal de la Baronia de Montbui fou començada a construir immediatament i en ella s'hi celebraren les reunions comunals fins les darreries del segle passat. Existeixen encara les restes de la Casa Comunal anomenades "El Casalot". En els llibres dels Clavaris se'n diu: "*NOSTRA CASA I PLAÇA DE LA BARONIA*" o també s'anomena "*LA CASA DEL TERME DE LA BARONIA*".

SEGLE XVIII

El ⁽¹³⁾ segle XVIII va assegurar el triomf definitiu de la societat capitalista sobre la societat feudal. Es produeix un desmembrament de les estructures socials clàssiques i grans novetats polítiques.

Al nostre país, aquest període comença amb l'entronització de la casa de Borbó, fet que determinà un gran trasbals en la política interior que durà tot el primer quart de segle i que tingué àmplies repercussions en la

política europea d'aquell temps.

La Guerra de Successió entre Felip V, de la casa reial dels Borbons, i el pretendent Carles d'Àustria - l'Arxiduc- ajudat per Anglaterra i altres potències europees, fou una guerra que per les moltes alternatives que sofriren els contendents tingué una llarga durada i dugué la misèria al país.

Catalunya i especialment la Ciutat de Barcelona fou majoritàriament partidària de Carles d'Àustria i resistí la dominació de Felip V fins el setembre de 1714. El resultat fou el Decret de Nova Planta publicat l'any 1716 en virtut del qual foren abolides totes les institucions i lleis polítiques de Catalunya, s'establí una nova divisió territorial i un nou sistema administratiu.

Amb la dissolució de la Diputació General o Generalitat de Catalunya i del Consell de Cent de la Ciutat de Barcelona, que juntament amb les Corts Catalanes foren durant segles les institucions fonamentals del Govern de Catalunya, s'aboliren també tots els furs i privilegis del Principat i s'imposaren les lleis i el sistema polític de Castella.

La llengua catalana va ser foragitada de la vida oficial i, amb molt rares excepcions, els càrrecs de govern foren exercits per gent forana. Es creà el càrrec de Capità General, Governador de Catalunya, i la Reial Audiència de Barcelona que assumiren tots els poders polítics, judicials i administratius del Principat organitzat en una nova divisió en dotze corregiments al front dels quals hi havia un Corregidor, nomenat directament des de Madrid.

Una novetat tributària fou el Cadastre, impost complementari desacostumat a Catalunya, que tenia dos aspectes la imposició sobre les rendes de les finques urbanes i rústiques, i el Cadastre personal que gravava les manufactures, el comerç i, en general, tota mena d'utilitats inclosos els jornals dels artesans.

Pel que fa a la nostra comarca cal fer constar que la vila de Granollers, que havia estat anteriorment una sots-vegueria, de la que depenia en moltes coses la Baronia de Montbui, es convertí en una Alcaldia Major en dependència del Corregiment de Mataró.

Moltes de les formes administratives i privilegis que la Baronia de Montbui havia gaudit sota la dependència del Consell de Cent de la Ciutat de Barcelona, foren abolides en virtut de la nova llei. Cal dir però, que en els municipis rurals de poca importància les disposicions del Decret de Nova Planta no s'aplicaren fins tres o quatre anys després de la seva publicació.

La Baronia tenia per l'any 1720, una Junta formada per un *Batlle*, un *Depositari* o *Majordom*, i cinc *Regidors*, **Junta** que vingué a substituir l'antic Consell dels vint-i-sis que havia governat la Baronia des de l'any 1490, durant dos-cents trenta anys. D'acord amb l'esperit de la Nova Planta, les persones que havien de formar la Junta eren nomenades directament pel Corregidor de Mataró i no per elecció popular com s'havia fet fins aleshores.

Les prerrogatives del Regidors foren semblants a les dels antics Jurats i el Dipositari seguí fent gairebé el mateix paper de l'antic Clavari. El càrrec del Batlle reial, fou d'atribucions més restringides en l'aspecte administratiu i perdé les facultats judicials que havia tingut sempre gràcies a l'existència de la Cort del Batlle, organisme que també fou abolit.

La llengua catalana seguí essent usual en els documents de la Junta de la Baronia durant el segle XVIII, malgrat que tota la documentació procedent de les autoritats superiors fou redactada en castellà des del primer moment del nou règim.

Les parròquies que en aquest moment integraven la Baronia del Terme de Montbui eren les següents: Sant Mateu de Montbui, Sant Feliu de Codines, Llíssà de Munt, Sant Vicens de Riells, Santa Eulàlia de Ronçana, L'Ametlla, Palaudàries i Bigues.

La guerra civil

Felip V convocà Corts a Barcelona (1701-1702) per a fer-se reconèixer rei d'Espanya. De moment tothom acceptà l'entronització dels Borbons i fins els organismes polítics de Catalunya, la Generalitat i el Consell de Cent de Barcelona, feren acte de pública adhesió. Els primers grups dissidents es formaren en algunes viles muntanyenques integrades principalment per la petita noblesa de muntanya de la Plana de Vic i les comarques del seu entorn. La Baronia de Montbui i en general tot l'Alt Vallès es declarà partidari de la causa que defensaven els de Vic i això ocasionà greus trastorns ja que no tots els habitants adoptaren la mateixa actitud i es creà un clima d'enfrontament civil.

A l'any 1704 els exèrcits de l'Arxiduc Carles d'Àustria intentaren per primer cop assaltar Barcelona i després d'uns dies de lluita s'hagueren de retirar. Els que s'escaparen de la repressió fugiren a la muntanya. El

Virrei Velasco dirigí una repressió tant desencertada que molts catalans indiferents i fins molts partidaris de Felip V sentiren l'obligació de sumar-se al moviment de rebel·lia. Tant fou així que quan els exèrcits de l'Arxiduc tornen a atacar Barcelona a la tardor de 1705, és tot Catalunya la que s'aixeca contra el Borbó, inclús la Generalitat i el Consell de Cent. L'Arxiduc entrà triomfalment a Barcelona el dia sis de novembre d'aquell any.

A l'any 1711, les tropes franceses aliades de Felip V ocupen Girona i baixant per la Garrotxa i la Plana de Vic arriben al Vallès, es planten a les portes de Barcelona i ocupen gairebé tot el Principat. Barcelona és l'únic baluard que defensa la causa de l'Arxiduc i es mantindrà amb admirable heroisme fins el dia 11 de setembre de 1714, diada que la ciutat capitulà en veure's abandonada de tothom.

Operacions militars a la Baronia

La guerra de successió fou una guerra d'escaramusses, sense fronts delimitats ni ocupacions estables, sobretot a partir del dia 9 d'agost de 1713, en que s'inicià l'expedició del Diputat Militar de Barcelona destinada a provocar l'aixecament general del país que havia d'ajudar a rompre el bloqueig franc-espanyol sobre la ciutat. Aquesta operació, que durà fins la caiguda de la Ciutat Comtal, obligava a distreure les forces borbòniques i donà lloc a diverses operacions militars algunes de les quals es desenvoluparen a les proximitats de la Baronia de Montbui.

Així sabem que els expedicionaris catalans comandats pel general Nebot hagueren d'abandonar Terrassa a primers de setembre de 1713 i, perseguits per les forces espanyoles, passaren per Caldes de Montbui camí de Viladrau. Això vol dir que travessaren terres de la Baronia deixant la marca de la guerra, que en el millor dels casos solia ser la requisita de béns, la detenció de persones desafectes i ben sovint el saqueig, l'incendi i la mort.

Pel gener de 1714, amb motiu de l'oposició de la majoria de pobles del Vallès a pagar els nous tributs imposats pel comandant Diego González que tenia la seva base a Granollers, es produí un alçament a Caldes de Montbui on fou reduït el Batalló de Dragons que guarnia la vila i foren morts diversos soldats partidaris del Borbons. Als pocs dies, les forces del comandant de Granollers restabliren la seva autoritat a la comarca amb l'aplicació de mesures de repressió.

Un fet de guerra és el que tingué lloc el dia 16 d'abril de 1714 a Sant Feliu de Codines entre les tropes catalanes del general Amill i les del comandant González amb base a Granollers. En aquest encontre diu el Amill que *"es perderen alguns cinc mossos i Francesc Perecolls de Malla, de descuit acutxillat i, segons notícies, ja ha acabat al patíbul de la forca, que per ser home conegut en la defensa de la Patria"* La frase confirma el tracte que rebien els presoners encara que fossin ferits. Sobre l'execució podria tractar-se del cas que esmenta un rebut que es troba a l'arxiu de la Baronia i que diu que l'hostalera de Sant Feliu Beneta Gori ha cobrat 3 lliures *"per lo gasto que feu el verdugo, de menjar i beure en l'hostal, quan penjà un home a Sant Feliu"*⁽³⁾

Els alts i baixos de la guerra

Que la comarca del Terme de la Baronia de Montbui va sumar-se a l'alçament general contra el Govern de Felip V l'any 1705 n'hi ha diverses proves. I de que seguí principalment defensant la causa del Pretendent l'Arxiduc d'Àustria ho diu el document del llibre de Pòlisses o pagaments de l'any 1706 quan s'hi llegeix que el *"Sr. Narcís Oliana, Clavari de la Universitat de la Baronia de Montbui, donarà i pagarà a Mariana Fornis i Barnils, vidua de Francesc Barnils i Fornis de l'Ametlla, trenta-una lliure, diem 31 lliura, i són 25 lliures, per lo salari de Jurat (del marit) de dita Universitat, i 6 lliures per altres que dit Jurat en gastà per anar a Barcelona a donar l'Obediència a Nostre Senyor Rei, CARLES TERCER que Déu guardi. Feta als 9 de juny de 1706"*

D'altra banda ens consta que a l'any 1712 el Terme encara no estava ocupat pels exèrcits Borbònics ja que existeix un document que diu que *"... el Clavari Andreu Permanyer per ordre dels Jurats de la Baronia ha pagat a Bernat Estaper de Llissà de Munt, 36 lliures, que es el valor de 40 quintars de palla que s'han entregat a les tropes angleses"*

Podríem gairebé assegurar que el Terme de la Baronia estigué sota el domini del govern de Felip V des del 1701 fins al 1705 i que visqué sota el govern partidari de la causa del Pretendent l'Arxiduc d'Àustria des del 1705 fins ben poc temps abans de la capitulació de Barcelona el setembre de 1714, quan la guerra civil es donà per acabada.

A Sant Feliu hi hagué un protagonista d'excepció d'aquests fets d'armes. Es tracta de Francisco de Santa Cruz germà de l'aleshores rector de la parròquia Agustín Santa Cruz. Francisco, com a sargent major, s'acupava

del manteniment de la fortificació de la ciutat de Barcelona en col·laboració amb el General Moragues. A l'any següent de caure la Ciutat, Moragues fou detingut i executat però Francisco Santa Cruz, després de passar un temps amagat a Cotlliure, vingué a viure amb el seu germà a Sant Feliu on restà fins el dia de la seva mort el 21 de febrer de 1730.

Les obligacions de la Baronia

El llibre de pòlisses de la Baronia entre els anys 1705 i 1714 reflexa clarament que les parròquies d'aquest Terme tingueren obligacions motivades per la guerra. Els allotjaments de tropes eren cosa freqüent i obligada; l'actuació de sometents, de batallons de guerrillers i miquelets que organitzava la Baronia eren un càrrec feixuc i continuat. Les lleves de jornalers per a les obres de defensa en el Camp davant de la Ciutat de Barcelona duraren fins a la capitulació de 1714. El servei de bagatges per les tropes i els lliuraments de gra, vi, palla, carbó, llenya, bestiar etc. eren una sangonera per a la pobra economia del Terme. Les tropes requisaven el que podien i el Clavari de la Baronia no tenia més remei que pagar-ho de la manera que els Jurats determinaven.

Existeixen també ordres de pagament destinades als sometents que van en auxili de llocs apartats de la Baronia com per exemple a Hostalric, plaça forta que fou atacada sovint. Les lleves de jornalers per a les obres de defensa foren més importants durant el darrer setge de la Ciutat.

"Sr. Pau Farell, Clavari de la Universitat de la Baronia de Montbui, pagarà a Miquel Padrós de Sant Feliu de Codines, 881 lliures les quals la Universitat li deu per 1644 jornals que ell y sos companys han treballat per terrallons (jornalers), al Camp davant de Barcelona, per fer cordó (atrinxerament), a 10 sous de jornal diari..."

Del mes de juny de 1714 existeix també una altre ordre de pagament a favor de Joan Permanyer que cobra 50 lliures *"per traginar feixina al Camp davant de Barcelona pel servei de Sa Majestat (Q.D.G)"*

Hi ha rebuts molt extensos referents a les despeses de guerra. En un document del 23 de maig de 1711 el Batlle i els Jurats donen ordre al Clavari Sr. Jaume Bosc de Ruflets que pagui a Pere Roure, també Jurat, la quantitat de 36 lliures, 8 sous i 6 diners pels diversos conceptes, entre ells *"... gasto que feren sis matxos que la Baronia tenia en el convoi de Sa Majestat; per civada donada als soldats; per enviar a Sant Feliu dues bosses per un Coronel; gasto per anar a avisar els soldats de l'Ametlla, de Bigues, de Llissà de Munt i de Palaudàries..."*

També hi havia altres despeses fora de les derivades de l'activitat militar. Hi havia dos impostos anyals l'un era el **Feude** al Consell de Cent que era de 200 lliures i l'altre era el donatiu voluntari, d'import variable, que la Baronia feia a la Generalitat que al 1704 fou de 210 lliures.

La Baronia de Montbui mantingué gairebé amb continuïtat durant una bona part del segle divuit l'ensenyament de llegir i escriure. Cada parròquia del Terme tenia el seu mestre que moltes vegades solia ser el Rector o el Vicari. No obstant, la gent que sabia poca o molta lletra era escassa. En els documents de la Baronies les persones que han de firmar diuen no saber de lletra i fan firmar, per ells, a una altre persona. I això passava inclús amb persones d'alguna importància, propietaris rics i gent d'ofici. El sosteniment de l'ensenyament, doncs, era una despesa que també comptava. Sabem que l'any 1705 els mestres de la Baronia cobraven els següents sous:

El de Sant Feliu, 60 lliures. El de Sta Eulàlia, 14 lliures, El de Llissà, 12 lliures. El de l'Ametlla, 11 lliures. El de Bigues, 9 lliures. El de Palaudàries, 5 lliures. El de Sant Mateu de Montbui, 3 lliures. El major import del mestre de Sant Feliu s'ha d'interpretar com que aquesta parròquia ja tenia una població infantil superior a la resta, fruit d'una població puixant.

L'ensenyament de llegir i escriure es considerava important. Això es comprova pel fet de que malgrat les autoritats canviïn al pas dels anys, totes elles, tan si els temps son normals com si no ho son, procuren que l'ensenyament es mantingui. Per les dificultats econòmiques però, els mestres cobren amb retràs.

Una altre despesa normal era el manteniment de les carnisseries. Per tal de poder arrendar-les en les degudes condicions, calia conservar els locals, les balances i totes les eines corresponents a la venda de carn. Calia pagar a l'afinador de pesos, el pesador de carns, el tallador i altres petites atencions.

Els ingressos de la Baronia

Els conceptes d'ingressos eren gairebé els mateixos que en èpoques anteriors: arrendaments de censos, carnisseries, fleques, hostals, tendes, les Talles i el Trentè. Amb la guerra però la gent no podia treballar tranquil·lament, les collites eren magres, les requises de gra i vi eren freqüents, els impostos més grossos, els artesans (fusters, ferrers, teixidors i paletes) tenien poca feina i havien de treballar al servei de les tropes, per tant, la gent no podia pagar o pagava amb dificultats.

La transformació municipal pel Decret de Nova Planta

Amb la desaparició de les institucions bàsiques, la Generalitat, Les Corts Catalanes i el Consell de Cent, fou decretada també una total transformació en el sistema administratiu de les ciutats, viles i pobles de Catalunya. Pel que fa a la Baronia, la transformació no fou, de fet, gaire forta, donada la seva poca importància econòmica i política.

Fins aquests anys, el creixement demogràfic de la Baronia de Montbui fou lent i de volum poc considerable. És notable doncs, que en arribar l'any 1718, que és quan es realitza un veritable cens, trobem que en menys d'un segle l'augment general de població ha estat de més del cent cinquanta per cent. S'ha pogut comprovar que totes les parròquies de la Baronia experimentaren un augment considerable que és l'indici d'un millorament general en l'economia del país. No es coneixen bé les causes del fenomen però no hi ha dubte que el progrés de les lleis de contracte en l'explotació de les terres i la nova estructura polític-social hi devien contribuir. Segons el cens de 1718 la població de les parròquies de la Baronia era la següent:

L'Ametlla	469 hab.	Sant Feliu	618 hab.
Bigues	292 hab.	Sta. Eulàlia	339 hab.
Riells/St.Mateu	258 hab.	Paludàries	69 hab.
Llissà de Munt	200 hab.		

Expedient de confirmació del dret de tenir carnisseria, tenda i gabella

Existeix a l'Arxiu de la Baronia un expedient amb les diligències d'una petició feta pels regidors de les parròquies. Amb la revisió del nou Règim de tots els censos, fou ordenat presentar els títols dels drets pertanyents a les parròquies de la Baronia, tal com els drets a tenir carnisseria, tenda i gabella¹⁰ i donat el cas que aquests títols s'havien extraviat, s'adreçà una petició per què fossin concedits novament "*ya que por razón de los contratiempos de la guerra y infortunios pasados suponen haberse perdido dichos títulos*" i demanen que els sigui concedit un precari pagant un cens i una entrada moderada "*en atención de ser poco y corto el útil que pueda sacarse de la Carniceria por ser Lugares apartados de todo comercio y Caminos Reales*".

Aquest últim esment que potser és veritat per la major part de les terres de la Baronia, precisament és el que marca la diferència de Sant Feliu amb la resta de parròquies. Sant Feliu comença a basar el seu progrés en l'intercanvi i el comerç de productes manufacturats fent del barri de la Revenderia el lloc més comercial de tota la Baronia.

El patrimoni de la Baronia

A l'arxiu de la Baronia existeix una còpia del "*Reglamento de Cargas y Gastos que deberán satisfacerse del Caudal de Propios y Arbitrios de la Baronia de Montbuy*", mercè al qual podem saber el detall del patrimoni de cada una de les parròquies. Aquest patrimoni era:

- a.- La Casa del Comú situada a Santa Eulàlia de Ronçana.
- b.- La Tenda, la Gabella, la Fleca, l'Hostal i la Carnisseria de la parròquia de Sta. Eulàlia.
- c.- Els emoluments que corresponen a la Quincalla de Sant Feliu de Codines. La Fleca, la Tenda, la Gabella, l'Hostal, la venda de Neu i la Carnisseria d'aquesta parròquia.
- d.- La Tenda, Gabella, Fleca i l'Hostal de Llissà de Munt.
- e.- La Tenda, Gabella, Fleca Hostal i Carnisseria de la parròquia de l'Ametlla.
- f.- La Tenda, Gabella, Fleca i l'Hostal de Bigues.

¹⁰ Gabella: Impost sobre les vendes a part de l'arrendament.

g.- Els drets de l'Escrivania de la Cort del Batlle comú a tota la Baronia.

El document diu que "... *el producte anual de todos los referidos efectos asciende a tres mil quinientos treinta y seis reales y ocho meravedises arditas...*"

De l'anterior document es desprèn que les parròquies de Sant Mateu, Riells i Palaudàries no tenien Fleca, ni Tenda, ni Carnisseria ni Hostal. En canvi veiem que Sant Feliu de Codines per la seva importància tenia Quincalla que era una botiga on es venia una varietat d'articles que no eren autoritzats de vendre a la Tenda, ni a la Fleca ni a la Carnisseria. Aquests articles eren: salses, sabó, sucre, melindros, galetes, arròs, fideus, agulles, paper, claus, pega, torrons, terrissa, fils de cosir, sedes torçades i altres coses per l'estil.⁽³⁾

L'ampliació del temple parroquial, l'hospital i el campanar

Sens dubte aquest son el tres elements més importants que demostren la puixança de Sant Feliu al segle XVIII i que en certa manera arriben fins avui dia per a configurar l'estètica del poble.

⁽³⁾El 21 d'abril de 1698 es reuneixen a la sagristia el rector i els obrers de la parròquia: "*Joseph Ollar, Antoni Mombriu, Enrich Deu, Jaume Bosch de Rufets, Joan Deu i Mesclans, Pere Pau Tura, Narcís Oliana, Andreu Roca, Joan Pau Boy, Joan Fonoll del Mas, Pau Deu i Benet Vallcorba los quals han resolt y determinat ampliar la Iglesia...*" Les obres comencen al mateix any. Entre 1703 i 1704 alguns particulars fan els seus préstecs.

Les obres però es paralitzen entre 1732 i 1745. El decret pastoral de 1744 explica una de les causes de la paralització de l'obra en trobar que el rector Doctor Agustín Santacruz havia descuidat les partides d'entrada i sortida de la Capsa de la Obra i de l'Arxiu "*manam al Rtor. de la predita Iglesia ... satisfacía a la Obra la cantidad de cent quaranta y dos lliuras dotze sous y set diners barcelonesas... y asi mateix per los perjuicis que ha pogut ocasionar a la mateixa Iglesia lo multam en que igualmente paguia a la dita Obra cent y quaranta lliuras, dotze sous y set diners, que aplicam a la fabrica y continuació de la Obra de la Iglesia que lo dit Rector ha mirat fins ara, ab lo mateix descuit...*"

Finalment l'obra conclou amb la construcció del Santíssim i del campanar a l'any 1754, en el qual en l'any 1777 encara s'hi registren alguns treballs.

És indubtable que, en el segle XVIII, Sant Feliu creixia ja que a part de l'ampliació de l'església es construeix un hospital de considerables dimensions. A l'any 1744 el Rector Agustín Santacruz, amb permís del bisbe funda la casa-hospital a la qual deixa els seus bens per a la construcció de l'hospital i la capella "*...la qual casa y capella vull sia feta y conforme la tinc delineada...*"

L'ús queda establert en el capítol cinquè de la fundació "*Vull i ordeno sian admesos al dit St. Hospital los pobres malalts naturals de la present parròquia que seran habitants en aquella...*" També és curiós el capítol desè de la fundació on diu que, una vegada pagades totes les despeses de l'hospital (metge, farmacèutic, hospitaler, etc.) el sobrant "*... sia aplicat y covertit per acabar la Yglesia parroquial de dita es ma parròquia allargant aquella solament vuit pams més de les parets, que vuy se troban en aquella, sens que pugua gastarse cosa alguna per lo campanar de dita Yglesia...perque quedaria sens lo degut desahogo y falta de sementiri...ans be que tot lo sobre dit religuo de dita venda sia aplicat a obs, y per colocació de matrimoni carnal de donzelles pobres fillas de dita parròquia donan a quiscuna de ellas vint y cinc lliuras lo dia de les esposalles...*"

Sobre la porta de l'Hospital s'hi llegeix "*Haec est Domus Dei et pauperum infirmorum Jesu Christi, quam Dominus Agustinus de Santa Cruz Rector istius Parrochiae hujusque Hospitis fundator aedificare estatuit, et incepta die 21 Augusti anni 1753*"

A finals del segle els dos barris més importants de Sant Feliu eren la Sagrera, el barri antic, i la Venderia el barri nou que es beneficiava directament d'estar en ple camí reial de Vic a Barcelona. El barri de la Venderia rivalitzava amb l'altre en totes les qüestions de centralització de la vida del poble així va haver-hi una queixa important quan a Can Deu Ric van obtenir el permís per a celebrar misses en la capella de la casa, capella que rivalitzava amb la parròquia. Tanmateix els de la Venderia decideixen construir el 1796 un campanar. En el llibre d'història de Sant Feliu hi ha la transcripció de l'escriptura de cessió de part dels terrenys de la casa d'en Pau Roca "*Dono y concedesc a Fausto Sunyer Sotsbatlle y a Francisco Pedragosa y Sastre regidor unich del sobredit lloch de St. Feliu de Cudines...com a comissionats dels individus de la Vendaria y del Serrat de Vich... que se obligaran a enfer y construhir la torre que avall s'expressarà i fer y conservar lo rellotge de quarts y horas que en ella se posará ...en lo carrer nou de la Vendaria...*"

L'acabament del segle XVIII

⁽¹⁾El segle XVIII fou un segle de reestructuració general del nostre país. Passada l'època de repressió de després de la guerra, la vida ciutadana i camperola tingué un nou impuls manifestat en l'augment del nivell de vida i l'increment de la població. Poc a poc la pressió del govern espanyol sobre Catalunya anà cedint i les restriccions polítiques i econòmiques es feren menys impertinents.

És sorprenent la vitalitat de Sant Feliu en aquest segle cosa que es veu en la comparació dels dos censos d'habitants, el de 1718 i el de 1787⁽⁴⁾:

	<u>1718</u>	<u>1787</u>	<u>Increment</u>
Vallès Oriental	16.521	22.534	36%
Vallès Occidental	8.690	16.392	88%
Granollers (amb Palou)	1.581	1.937	23%
Sant Feliu de Codines	618	1.746	182%
Caldes de Montbui	1.391	1.694	22%
Sabadell	1.145	2.236	95%
Terrassa	1.835	4.119	124%

Una de les conseqüències de la revolució francesa de 1789 fou la gran immigració de fugitius que arribaren amb ben poc temps a Catalunya. Dels documents de l'època es treu la impressió de que a la Baronia de Montbui també hi arribaren alguns emigrats els noms dels quals han quedat en algunes famílies actuals. Hi ha els noms de Blancher, Catafau, Dantí, Cariteu, Girbau i d'altres que son d'origen francès i que no figuren en cap document d'abans d'aquest temps.

SEGLE XIX

La vida de la Baronia del segle XIX comença amb un fet important: La parròquia de Sant Feliu de Codines es declara Vila i es separa de la Baronia de Montbui de la que havia format part des dels primers temps de la reconquesta.

Per la vida interna de la Baronia la segregació de Sant Feliu tenia molta importància. Recordem que segons el cens de 1787, la parròquia de Sant Feliu era la que tenia major nombre d'habitants de totes les que formaven el Terme. Sant Feliu 1746 habitants seguit de Sant Eulàlia amb 490, l'Ametlla amb 407. La creixença de la parròquia de Sant Feliu, fou deguda al fet de trobar-se en el camí de Vic a Barcelona, cosa que li donà unes possibilitats comercials i de projecció artesanal que no tingueren les altres parròquies situades lluny tant del camí de Vic a Barcelona per Granollers com de l'eix Granollers Terrassa.

Les parròquies de l'Ametlla, Santa Eulàlia, Llissà de Munt, Bigues i Riells i Palaudàries foren sempre pobles pagesos i ho segueixen essent fins a mitjans del segle XX. A Sant Feliu però al segle XVIII ja podem parlar d'una preindustrialització.

Una pèrdua així havia de repercutir forçosament en l'aspecte econòmic, social i polític de les parròquies que seguien formant part de la Baronia. Per això veiem que sorgeixen un seguit de reclamacions per part de la Baronia, al·legant que el privilegi de Vilatge no esmenta per res l'exempció de Sant Feliu del deure de seguir pagant a la Baronia els impostos i obligacions que li corresponen. És un plet que dura alguns anys però que acaba amb la segregació total i absoluta de Sant Feliu que a partir de 1816, ja és un municipi independent.

LA INDEPENDÈNCIA DE SANT FELIU

Sant Feliu era una població fronterera en més d'un aspecte, dins del Terme de la Baronia de Montbui. Primer des del punt de vista geogràfic, en ser el municipi límit a la part alta -a la muntanya- i amb uns camins que el connectaven amb altres llocs de fora de la Baronia com l'accés fàcil al Moianès, a Caldes de Montbui i a altres poblacions com Gallifa (que fins el segle XIX va ser més gran que alguns pobles de la mateixa Baronia).

Un segon aspecte diferencial era l'activitat econòmica. Quan la riquesa es basava en l'agricultura, Sant Feliu estava en clar desavantatge respecte la resta de parròquies ja que disposava d'un sòl pobre. Des d'un punt de vista social, a la plana hi havia les grans propietats agrícoles en funcionament des de temps immemorials amb unes pautes de treball i de costums establerts, inamovibles, fruit d'un equilibri aconseguit amb molts anys d'existència. Aquest tipus de societat tenia una estructura tant feta que no estava gens oberta a l'acolliment i a

l'establiment de nouvinguts ja que les terres tendien més a la concentració que no pas a la venda i la parcelació fàcil.

Aquestes trets que durant molts anys van mantenir Sant Feliu en una posició de poca importància en front de la resta de parròquies, va pressionar el seus habitants a buscar-se la vida en activitats que es complementaven per a formar un paquet que els permetis viure.

D'aquí neix la Revenderia, establiment dels de Sant Feliu per a intercanviar productes elaborats i aprofitar-se de la seva situació de pas.

Quan per circumstàncies històriques els camins de la plana esdevenen perillosos, el camí de Barcelona a Vic per la muntanya representa una alternativa més segura i s'inaugura una etapa on el camí de Sant Feliu començarà a ser més transitat.

El seu caràcter menestral i comercial anirà a l'alça gràcies a que els propietaris rurals de Sant Feliu permeten un establiment a la gent que vulgui fer-ho. Així amb les vingudes de nois del sud de França del segle XVI i XVII i de gent sense propi de les rodalies, Sant Feliu aplegarà una població de nouvinguts amb la única propietat que el seu ofici i dels qui s'aprendran moltes coses.

Al 1718 hi ha 618 habitants, al 1787 n'hi ha 1746, al 1850 se'n comptaran 2579. Per tant Sant Feliu es converteix en un lloc d'acolliment on s'hi queden a viure artesans i professionals. No cal dir que les relacions afectives amb la resta de pobles de la Baronia son inexistents per a la majoria de la població. Això fa que el sentiment de pertinença a l'antic municipi es dilueixi a mesura que es va incrementant el nombre de nouvinguts, el santfeliuenc mitjà és més obert al món.

La situació s'inverteix. Un dels pobles poc rellevants de la Baronia esdevé el més poblat i el més actiu econòmicament, per tant les necessitats de gestió d'aquesta comunitat son completament diferents de les de la resta de parròquies. És d'aquí d'on sorgiran una sèrie de plets, no sempre portats amb encert, que abocaran Sant Feliu a demanar la segregació administrativa.

Vist des de la Baronia, els nouvinguts de Sant Feliu, malgrat que son uns "desarrelats", son els que contribueixen més als ingressos del comú, això farà que es creï una relació d'amor-odi amb els de Sant Feliu els quals seran vistos sovint com insolidaris quan manifesten les seves reticències a la cooperació tributària.

El moviment diferenciador de Sant Feliu vers la resta de parròquies de la Baronia venia ja de lluny. De l'abril de 1604 ja hi ha una Concòrdia de la Baronia on el Consell de Cent estudiava les diferències entre Sant Feliu i la resta de pobles de la Baronia⁽³⁾.

⁽²⁾La qüestió formal de la independència comença però amb una sol·licitud de l'any 1674 on la parròquia de Sant Feliu de Codines demanava a la Ciutat de Barcelona a manera d'*Ordinació* o *Privilegi* la concessió de les següents facultats.

- a.- Poder quedar-se la retribució de la seva Carnisseria la qual havia entrat sempre a favor del comú de la Baronia fins aquell moment.
- b.- Que atès que Sant Feliu ja tenia un Jurat fix, que el Sots Batlle de la Baronia no tingués cap intervenció en la parròquia.
- c.- Que en les eleccions pels càrrecs de la Parròquia no fos necessària l'assistència del Batlle de la Baronia, ni tant sols calgués avisar-lo; cosa que només es faria en el cas de que ocasionalment s'hi trobés present.
- d.- Que per a facilitar les reunions del Consell de Sant Feliu de Codines per motius dels arrendaments, es creés un administrador particular per aquesta localitat.

Aquestes pretensions eren una manera d'expressar l'anhel d'independència. Així que el 5 de novembre de 1674 Sant Feliu demanava *per sí i separadament* aquests quatre privilegis. La resta de parròquies de la Baronia van rebutjar aquestes pretensions i es van generar una colla de *Memorials* en els que es manifestava la injustícia i falta de veritat en que es fonamentaven les peticions dels de Sant Feliu respecte la base constitucional del Privilegi d'Entrega de 1490⁽³⁾.

Segons el marquès de Valdelomar fou un error tècnic i que va persistir al llarg de vint anys amb intrigues prop del Consell de Cent. Si Sant Feliu tenia motius per a desmembrar-se del Municipi de Montbui l'únic camí era proposar-ho a la Corona, ja que el Rei era l'únic facultat per a crear noves municipalitats. Podem dir que del 1674 al 1694 Sant Feliu volia aconseguir la segregació sense demanar-ho a qui tenia el poder de concedir-li.

Al mateix 1674 el Batlle de la Baronia, Genís Plantada, s'oposa als quatre privilegis sol·licitats i és fet empresonar pels consellers de Barcelona. En les deliberacions del 5 i 17 de novembre, els Consellers concedeixen a Sant Feliu una part de les seves peticions i s'inicia un plet que durarà vint anys.

Segons aquests *Memorials* les pretensions dels habitants de Sant Feliu eren contràries a la unió i a la germandat de les nou parròquies mancomunades de la Baronia i les peticions anaven contra la raó dels *Privilegis*⁽³⁾.

Es pot llegir en aquests escrits algunes comparacions despreciatives com "*que si be lo lloch de Sant Feliu ha rebut algun augment, poch temps ha, de poblacio, pero la major part se compon de casetas de cabanyas y de gens sens ningun patrimoni*"¹¹, *si no que viuen del jornal y dels quals donen a treballar los de las otras parrochias y es tant veritat lo sobre dit que en la Tarifa del Coronatge de S. M. (que Déu guardi) que aquest any 1675 respecte als focs que tarifaren lo any 1623 no ha tocat a Sant Feliu pagar mes que 1 lliura, 5 sous, 6 diners, quan a Lliça Sobira li han tocat 17 lliures, 19 sous, 4 diners, a Sant Genís de la Ametlla, 15 lliures, 4 sous y axi dels demás ab que se veu esser estada sempre població molt inferior en suposició a las demás otras de la dita Baronia...*"⁽³⁾

Al 1680 es suspèn la visita a la Baronia del Conseller segon de la Ciutat a causa dels desacords, probablement perquè no volen pagar-li la visita si no es deixen sense efecte les concessions.

Al 1682 el Consell de Cent engargola el Batlle Pere Pau Camp i revoca el seu càrrec així com el del sotsbatlle Feliu Marigó nomenat pel primer, per oposar-se a les concessions de 1674. En aquest mateix any es torna a suspendre la visita del Conseller segon i els querellants presenten diversos memorials al Consistori de Barcelona.

El 17 de gener de 1683 el Consell de Cent revoca les concessions fetes a Sant Feliu al 1674 per ésser contràries al Privilegi d'Entrega. El Conseller segon de la Ciutat visita la Baronia els dies 21 al 25 de febrer.

Al 1684 Sant Feliu es queixa als Consellers de no rebre un tracte igual que les restants parròquies de la Baronia. La parròquia de Sant Feliu de Codines veient que per mitjà d'un Privilegi no podia obtenir la independència, va provar d'aconseguir-la a través d'una concòrdia. Josep Merles, Pere de Planella i Francesc Ruiz i Bruniquer, *Ciudadà Honrat de Barcelona*, el Planella per part dels de Sant Feliu i els altres per part de les vuit parròquies unides acorden donar 1400 lliures a les vuit parròquies perquè Sant Feliu de Codines es mantingui separat d'elles, amb administració de la carnisseria al seu favor i tots els rèdits i emoluments propis.⁽³⁾

Aquest pactes no van tenir caràcter oficial i només eren coneguts per alguns particulars no reunits en "Universitat". Sembla ser que al Consell de Cent no li va plaure aquest acord de sotamà i va ordenar al Batlle de la Baronia que fes presentar a 21 homes del Terme "*un per un, a pena de 25 lliures per a cada un*". Els 21 homes de la Baronia no la representaven oficialment sinó que hi anaren com a particulars.⁽³⁾

En Ordenança del 24 de novembre però, la Ciutat concedeix a Sant Feliu certes particularitats contràries al Privilegi. Del 1685 data el consegüent escrit d'impugnació "*Baronia de Montbui Memorial que envien al Baró de Montbui vuit de les nou parròquies que formen dita Baronia queixantse de certes pretencions de la parroquia de Sant Feliu de Codines que van contra la unitat d'aquella...*"⁽³⁾

El 30 d'abril de 1694 es celebra una Concòrdia entre la Baronia i Sant Feliu, anul·lant l'Ordenança del 24 de novembre de 1684 i establint les bases per a una harmonia perdurable.

⁽³⁾La Concòrdia proposada va quedar sense signar i les coses van empitjorar cada vegada mes. Les coses pactades o transgides es van anar complint mes o menys fins que a finals del segle XVIII, "*els de Sant Feliu de Codines van lograr el dret de Vila treballant prop de la cort del rei al 1793, titol que no pogué aconseguir definitivament fins el 1799 porque no comptava amb prous cabals per a pagar l'impost exigít d'erigir-se en Vila, pel que Carles IV, el 10 de febrer de 1793 en virtut de que el poble no podia pagar els gastos per a eregir-se en Vila independent de la Baronia de Montbui, que calculaven en 120000 rals, els va concedir autorització porque els poguessen emmatllesarlos per mitjà d'un cens redimible sobre els propis arbitris que s'assignessin, no podent, fins als ultims de l'any 1799, obtenir el títol de Vila*" i a l'any 1800 van obtenir el *Real Privilegio de Villazgo* concedit per sa Majestat el Rei Carles IV.

La Cèl·lula Reial acabava així: "*Por lo tanto, por la presente de mi propio Motu, cierta ciencia y poderío real y absoluto de que en esta parte quiero usar y uso como Rey y Señor natural, no reconociendo superior en lo temporal, eximo saco y liberto al dicho lugar de San Felio de Codines de la Jurisdicción de la Baronia de Montbuy... y le hago Villa de por sí y sobre sí con jurisdicción civil y criminal alta y baja, mero y mixto imperio en primera instancia, para que se gobierne por sus justicias... Dada en San Lorenzo (El Escorial) ocho de diciembre de 1799. Yo el Rey*"

Els drets que es van pagar per a la Reial Concessió van pujar 352 rals de billó i l'obtenció del títol de Vila

¹¹ Aquest escrit palesa directament la visió que es tenia, des de les Parròquies de la Baronia, del flux migratori que conflua a Sant Feliu.

va costar 30.000 pessetes que eren 120.000 rals de billó.

A la mateixa data en que Carles IV va concedir el títol de Vila es va nomenar Jutge i Agutzil a Miquel García Alesón i a Ferran Joaquín els quals es van presentar a Sant Feliu per a donar possessió de Vila al primer ajuntament, que va prendre'n possessió el dia 1 de febrer de l'any 1800.

El primer ajuntament

El primer ajuntament va quedar constituït per les següents persones:

Alcalde	Francesc de Deu i Berneda
Alcalde 2n.	Pau Tura i Valls
Regidors	Joan Petit i Aguilar
	Narcís Lloberas
	Josep Francisco Mas
	Jaume Flaquer
Diputats	Valentí Sunyer
	Miquel Grau i Bosch
Procurador general	Vicenç de Montagut Villar
Personer	Josep Valls Collet

Al mateix dia, es van reconèixer els establiments públics de la Vila que van ser La Revedoria i Taverna a Càrrec de Fermí Carner, la Fleca a càrrec de Jaume Desdinyà, l'Hostal a càrrec de Josep Sarrà, La botiga d'oli, bacallà i altres comestibles a càrrec de Domingo Vallcorba i la Carnisseria a càrrec d'Andreu Batlles.

Més tard, el vint de febrer es van instal·lar la forca i la picota en compliment de la Reial Concessió "*...aquella en la roca grande del manso Lloveras y esta en la costa del camino real y heredad del manso Tura, distantes de estas de esta poblacion como un tiro de bala...*"

El dia 8 de febrer de l'any 1800 es va procedir al nomenament de les persones que havien de marcar i senyalar amb fites el terme municipal així s'esmenten en Pere Vallcorba i Andreu Fonoll per Sant Feliu, Pere Camp per Riells, Antoni Garriga per Bigues i Montbui, en Tomàs Vila i Prat per Caldes, per Gallifa s'acceptà la representació dels dos últims. Per Sant Quirze en Valentí Badó i en Joan Perer de Planes. L'endemà a les set del matí es trobaren en la capella de Sant Martí del Fai des d'on començaren la caminada pels límits del terme plantant fites noves, establint els accidents que senyalaven la divisió i acceptant fites antigues que es deixaren al seu lloc en trobar-les en bon estat. El marcatge durà uns quants dies i s'acabà el dia dotze de febrer.

La primera casa de la Vila va estar en l'actual Carrer de Sant Joan a costat de Can Fideuer prop de la plaça de la Revenderia. Al segle XVIII les reunions del consistori es fan a l'hospital fins que es construeix la casa del carrer de Vic que fins avui ha acollit l'Ajuntament

SEGLE XIX. ESDEVENIMENTS GENERALS

La represa ⁽⁴⁾ de l'activitat econòmica havia tocat sotre a les darreries de la dècada de 1780. Els darrers anys del segle contemplaren l'entrada en un nou període de crisi generalitzada. Els anys més difícils serien els de la guerra de la independència i els immediats a la post guerra.

La guerra del Francès

D'ençà l'esclat de la Revolució Francesa de 1789 les relacions entre França i Espanya es deterioraren profundament. La por al contagi revolucionari esparverà el govern de Carles IV i posà en guàrdia amplis sectors del país: aristocràcia, clero etc. En defensa de la fe catòlica es plantejà la Guerra Gran (1793-95) contra la França de la Revolució, en la qual intervingueren molts voluntaris catalans. Aquesta aventura que, per molts anònims soldats tenia un caire de guerra santa, sotragà el país i es saldà amb pèrdues greus, si no territorials, sí humanes i materials. Molt més greu fou la Guerra de la Independència (1808-1814) que alçà tot el poble contra Napoleó en defensa de la terra.

A falta de poders constituïts -els reis havien cedit llur sobirania a Napoleó-, desintegrada la maquinària estatal, el poble hagué d'improvisar a corre-cuita els seus propis instruments de defensa, les seves pròpies

organitzacions polítiques capaces de fer front a unes terribles contingències. Arreu sorgiren juntes locals i comarcals encapçalades pels elements més decidits, que progressivament anaren convergint en la Junta Suprema de Catalunya a la qual les viles i ciutats enviaren els seus representants. Malgrat tot, Catalunya anà caient en poder de l'enemic.

El Vallès era una autèntic camp de batalla. Sabem que per la primavera de 1809 els exèrcits napoleònics iniciaren un moviment pel Vallès amb la finalitat d'assegurar-se el control dels eixos de comunicació i les viles més importants. El 30 de març, les tropes franceses toparen amb el sometent de la comarca, reforçat amb soldats de l'exercit regular, en el camí de Caldes a Sant Feliu i foren obligades a fugir en direcció a Caldes. Durant la primera setmana d'abril tota la rodalia de Caldes estigué infestada de soldats francesos que s'estaven reagrupant per reprendre la marxa cap a Moià. La guerrilla no parava de fustigar-los. El dia 4 d'abril entraren enfurismats a Caldes i cometeren tota mena d'excessos. Dispararen contra la gent, cremaren algunes cases i robaren tot el que pogueren. Es revenjaren singularment contra la parròquia, on incendiaren l'arxiu. També fou cremat l'arxiu notarial.

Després de rebre reforços, el gruix de l'exèrcit francès reprengué l'expedició en direcció a Moià i Vic. El dia set d'abril amb més tropes de reforç, ja que el dia abans havien intentat passar per Sant Feliu i la resistència local els hi havia privat, la batalla es lliurà carrer per carrer i cantonada per cantonada i fins que es retiraren a Coll de Poses i a Sant Climent disposats a intentar la defensa al camí de Castellterçol o Centelles. Foren morts els malalts, ancians i ferits que hi havia a l'hospital, que no van poder marxar a temps. Van cremar cent cases i s'ocasionà una pèrdua de més de 20.000 duros, segons consta. Als francesos els va costar deu dies de dura lluita obrir-se pas. Malgrat no hi ha cap document que parli dels fets que tingueren lloc, hi ha un informe militar de Terrassa que diu "*Ayer se oyó un terrible cañoneo, cuyo estruendo se asemejaba a un trueno continuado que duró ocho horas sin interrupción. Es de presumir que sus efectos sean de entidad, y para saber sus resultados hemos despachado hacia Sant Feliu de Codines, que es donde se sentia el fuego, un expreso, y en el parte de la mañana comunicaremos a lo que haya habido Los enemigos no solo no han entrado aún en Centellas, sino que los nuestros los han rechazado de Coll de Posas y del Congost perdiendo en su retirada más de 500 personas*"⁽³⁾

Al final de la guerra, quan els exèrcits napoleònics es batien en retirada pels camps de batalla, a la matinada del 23 de febrer de 1813 els francesos entraren per sorpresa a Caldes i Sant Feliu per emportar-se com a ostatges un gran nombre de veïns. Segons relata una carta dipositada a l'ajuntament de Caldes "*casi no quedà familia que no estigués interessada en aquella tant general com estrepitosa aprehensió*"

Les grans transformacions socials

⁽⁴⁾El viutcents és una època de grans transformacions socials i econòmiques. Malgrat la Guerra del Francès i el retorn de l'absolutisme sota la batuta de Ferran VII, Catalunya segueix el seu procés de modernització bo i construint damunt dels fonaments posats el segle anterior pels agricultors, artesans i comerciants. Catalunya sap incorporar-se en el seu moment a la Revolució Industrial malgrat que no arribarà a completar les transformacions necessàries per motius polítics i socials. En aquest sentit una de les mancances principals fou el fet d'organitzar el seu desenvolupament industrial en base a les indústries transformadores, particularment el tèxtil. La industrialització va produir profundes modificacions de l'estructura social i determinà el naixement de dues classes socials: la burgesia i el proletariat.

Els dos fenòmens més importants foren la incorporació de la classe obrera a la palestra de la vida pública i el catalanisme.

Carlins i liberals

No hi ha dubte que el XIX fou un segle de progrés i de contrastos. Els historiadors parlen que el carlisme fou un moviment de contestació pagesa del descontentament acumulat en la pagesia de les àrees muntanyoses. Tot esclata a la mort de Ferran VII, quan la facció ultrarrealista de la noblesa i del clero aixecà la bandera de l'absolutisme per fer front a l'avanç de les forces liberals. Els absolutistes, partidaris de la successió per Carles de Borbó, germà del rei Ferran manipularen a favor seu el malestar de la pagesia i s'aixecaren en armes contra el govern instituït. El propòsit era lluitar contra la usurpació del sistema de vida rural alterat pels canvis en les estructures econòmiques i socials en defensa dels valors tradicionals Déu, Pàtria, Rei i Furs.

Tant en la primera guerra carlina entre 1833 i 1840 i la segona (1846-1849) els carlins no arribaren mai a constituir un exercit pròpiament dit. S'emprava fonamentalment guerra de guerrilles. Les bandes armades que actuaven en la nostra comarca només donaven cops de mà i pocs combats a camp obert. El carlisme trobà ressò en tots aquells que veïeren amb mals ulls les reformes liberals, en especial la desamortització dels bens i drets de

l'església, i -en molts casos- fou refugi de marginats, aventurers, antics guerrillers contra els francesos i frares exclaustrats.

La comandància militar de Sant Feliu

⁽³⁾Com a conseqüència de les guerres de la independència i dels carlistes i vist que Sant Feliu havia estat un lloc estratègic del moviment militar, el Govern d'Isabel de Borbó disposa que s'hi estableixi un destacament d'infanteria i que es fortifiqui la població. Un dels tinents d'aquesta comandància fou Miquel Vallcorba fill de la població.

Així l'any 1834 es va fortificar la casa d'en Gaspar Deu que fou destinada com a quarter de la primera guarnició que el govern va destacar a aquest punt. L'any 1835 però, fou abandonada en entrar els carlistes a Sant Feliu els quals saquejaren tot l'interior. Al 1836 es va fer la nova comandància ampliant-la amb l'annexió de dues cases veïnes i es fortifica el perímetre de la Venderia. Més tard un cop abandonada la seva finalitat militar, la casa va ser totalment refeta per en Francesc Deu i Colomer.

El 1872 els carlins s'insurreccionaren de nou amb més empenta que en les dues ocasions anteriors. La tercera guerra carlina durà fins el 1875.

Per a prevenir atacs per sorpresa, les autoritats locals dels pobles eren obligades a muntar un servei de vigilància i a organitzar-se la pròpia defensa civil.

A finals de juliol de 1873 els carlins, concentrats una mica més amunt de Sant Feliu sota les ordres de caps rellevants com Tristany, Miret, mossèn Galzeran i Muixí, exigiren de Caldes que s'aixequés juntament amb ells contra el govern i posés a la seva disposició tots els homes hàbils en edat de lluitar. Les exigències dels carlins foren rebutjades pels de Caldes, els quals tement el pitjor, començaren a preparar-se per la defensa i a enviar delegats a Barcelona i Granollers en busca d'ajuda.

⁽⁴⁾L'atac de la vila de Caldes pel Remei fou iniciat el 29 de juliol i durà fins l'endemà. Així ho relata en Pere Argemí testimoni presencial dels fets. *"Abacaven de tocar les sis, quan el guaita del campanar assenyala la vinguda de socors i a la poca estoca entraven per la banda de ponent, que estava lliure d'enemics, una vintena d'homes de Sentmenat, que foren repartits als punts de més compromís... El guaita del campanar, de segur que veia llumenetes, quan per tres vegades anuncià amb la campana l'arribada de forces amigues sense ésser veritat, i quan a tres quarts de deu repetí el mateix senyal, ningú no s'ho creia; més tant i tant insistí que era certa la vinguda de socors per la part de Sabadell i de Palau que en Roig i en Minguet pujà al campanar i féu senyal amb el mocador confirmant la nova. Al cap de pocs minuts es veié arribar un estol de barretines vermelles dels republicans de Sabadell en nombre de mil homes armats de Remingtons, comandats per en Feliu Crespi, i quasi al mateix temps una grossa polseguera que produïen els cavalls de la columna del Vallès... els carlins sabedors de l'arribada de socors, fugiren comes ajudeu-me carretera amunt, empaitats pels defensors, que els feren bastant de baixes, i no pararen de córrer fins a Sant Feliu."*

Els carlistes havien sortit de Sant Feliu a les 10 del matí del dia 29 i, a les 10 del matí del 30, "tornaren esverats de Caldes, amb ferits" El retorn dels carlistes fou acompanyat de l'incendi de la pallissa de Can Ullar i es va tocar Sometent per aquest motiu.

⁽¹³⁾La debilitat del rei Carles IV deixa pas a una reacció del país contra la innovació i acaba, d'alguna manera, amb l'estat il·lustrat de Felip V i Carles III. Carles IV abdica en el seu fill Ferran VII el qual exerceix una monarquia absoluta en un món que evoluciona cap a les democràcies lliberals.

El proteccionisme dels cereals envers els altres països s'estén al proteccionisme del tèxtil, condició indispensable per al recolzament de Catalunya al govern. Aquesta protecció no més servia per a pal·liar l'endarreriment tècnic de les indústries respecte els altres països lliberals. L'Espanya de 1850 era un país amb grans deficiències industrials, de comunicació viària i de transports.

Catalunya té, però, una autèntica indústria tèxtil de 1836 a 1840 s'importen 1.229 màquines. El vapor com a força motriu era normal ja al 1845, any en que s'inaugura el primer tren d'Espanya, la línia Barcelona-Mataró. Al 1847 es registraven 28.600 telers i 97.000 treballadors. Al 1852 hi havia 37.600 telers i 127.000 treballadors. Sens dubte, a finals de segle, el tèxtil català era el complex industrial, tècnic i comercial més evolucionat d'Espanya.

El tèxtil a Sant Feliu

⁽³⁾No es pot donar cap data d'inici de l'activitat tèxtil a Sant Feliu però ja a finals del segle XVI a Can Ullar es troben referències als teixidors de llana Bernat Tura (1563) i Pere Fonoll (1586). En entrar al segle XVII en

Jaume Font, Bernat Tura, Jaume Roca, Joan Olls i Joan Cases es constitueixen en Confraria del Roser. Les confraries eren agrupacions professionals de caire assistencial que proliferaren extraordinàriament del sud de França fins a Catalunya.

Per aquesta època es desenvolupà el treball de la llana, fet que queda avalat per l'existència de paraires que ja al 1605 tenien el seu gremi. Els gremis, al contrari de les confraries, eren de caire proteccionista. Servien per assegurar l'intercanvi i normalització de tècniques, per a regular l'aprenentatge i per combatre l'intrusisme dins la professió.

En Domènech i Passarell fa esment que al 1692 hi havia a Sant Feliu una important indústria transformadora de la llana i del lli. Estaven censats com a pertanyents a la professió en Jeroni Marfà, Andreu Vila, Jacint Carner, Pau Deu, Andreu Roca, Pere Marigó, Joan Grau, Bernat Tura, Jaume Tura, Salvador Tura, Antoni Desquens, Francesc Canet, Joan Riera, Jaume Vallcorba, Andreu Fonoll, Pau Prat, Josep Rossell i el tintorer Pere Daví.

Al 1789 Francisco Zamora escriu: "*La gente vive de la labranza y del ramo de la lana, en el cual hay unos veinte pelaires. Las mujeres hilan mucho para dentro y fuera del pueblo...*"⁽⁶⁾

Aquesta indústria però, es manté estacionària al llarg de molts anys de tal manera que a l'entrar el segle XIX hi havia a Sant Feliu no més 13 teixidors, gairebé el mateix nombre que cent anys abans, localitzats als barris de la Sagrera i de les Creus. No obstant a mitjans de segle trobem que "*se ejercen algunas profesiones científicas, todas las artes mecánicas indispensables; hay 250 telares de algodón, 60 de lana en que se tejen estameñas y ropas bastas*"⁽¹¹⁾ però ben bé fins la segona meitat del segle XIX no començà el desenvolupament de la indústria cotonera, del 1850 al 1880 s'arribaren als 400 telers de fusta, la majoria agrupats en fàbriques i també n'hi havia de repartits per les cases. Sant Feliu destacà en l'elaboració del teixit de cotó roig. Al 1889 cobraren importància les pissanes i els vichys. Per aquesta època el fuster Andreu Deu i el serraller Antoni Vallcorba foren molt sol·licitats en la construcció de telers, màquines de rodets i bitlles, essent la seva feina ben reconeguda per tota la rodalia.

Al 1871 es fundà la fàbrica d'en Josep Umbert Ventura amb 25 telers de fusta. La societat arribà en pocs anys a tenir 105 telers i se n'importaren d'Anglaterra, país innovador en la maquinària tèxtil. Al 1875 la central de l'empresa es traslladà a Granollers i al 1887 es disolgué la societat. En Josep Umbert, fill del carrer de l'Esquirol de Sant Feliu, va continuar pel seu compte la seva trajectòria industrial a Granollers i Barcelona. Va arribar a ser l'industrial més emprenedor del Vallès Oriental. A partir d'aquest moment es desenvolupà una important indústria tèxtil moguda pel vapor. Cels Gomis esmenta cinc fàbriques en funcionament a Sant Feliu al 1915⁽¹⁰⁾ i sens dubte a la primera meitat del segle XX l'ocupació principal de Sant Feliu fou el tèxtil.

Les institucions benèfiques

Al segle XIX paral·lel al desenvolupament industrial van néixer també les institucions de suport als més necessitats. Així a Sant Feliu el 3 de novembre de 1861 es creà el Montepio de Jesús Sacramentado "*con el filantrópico fin de que las clases menos acomodadas que por falta de existencia en la misma de una asn benéfica de socorros, que ampara tanto al joven como al ansiano y de que no se vea una familia en el estado de miseria que es consiguiente cuando alguno, que con el sudor de su rostro le ganara el necesario sustento, se ve prostrado en el lecho del dolor por una larga y penosa enfermedad, privado de buscar el pan para sus hijos y allegados. Han propuesto para remediar tamaño mal, instituir un montepio en el cual serán admitidos todos los vecinos de la misma desde la edad de doce años hasta sesenta inclusive*" Aquest document fundacional el signaven Pau Enric de Deu, Josep Ullar, Josep Suñer, Josep Aguilar, Josep Antoni Bosch, Josep Rosàs, Josep Cassart, Joan Suñé, Pau Sendra, Jaume Pedragosa i Josep Capdevila.

Altres activitats

Es poden trobar altres activitats de poca incidència en la vida del poble però que igualment estan registrades. Al 1727 en Joan Boix rep la facultat d'instal·lar un forn de vidre al carrer Nou Baix que també es conegué com "la baixada del vidre". Aquest era el carrer que anava des de la plaça que hi havia a la cruïlla dels carrers de Barcelona, Nou i de Vich fins el torrent de l'esclètxa¹² on avui hi ha la plaça Josep Umbert.

¹² El Carrer Joan Maragall

Els pinyonaires

Una altre ocupació característica de Sant Feliu que li donà renom fou la dels pinyonaires. Sempre com a activitat complementària de les feines agrícoles de la tardor i del bosc, la recollida de pinyons fou prou important perquè Sant Feliu aparegués esmentat en alguns documents com Sant Feliu del Pinyó.

Malgrat és una activitat que queda mal documentada, ja al 1729 a la casa de Lloberes, Martí Oliana i Salvador Cassart passaven comptes amb Vicens Tura "*per los pinyons que se an collit en sa heretat so es del any 1726, 1727 y 1728*". Els mateixos tornen a passar comptes al 1731 "*per valor de trenta lliures, catorze sous y dos diners*" quantitat important per a l'època.

Al 1779 l'abat Nicolle de la Croix escriu: "*Lo más particular es que las mujeres se expatrian a cierto tiempo para ir a descascarar piñones a todo el Vallés y la costa de levante de Barcelona, reduciéndose todo el equipage que llevan en su ruta, a sólo dos guijarros...*"⁽⁷⁾

De totes maneres les dones no anaven soles con podíem suposar. Del 1789 trobem que "*Las mujeres... se ocupan en ir a sacar piñones a todo el Vallés, formando contrato con los dueños de los pinos, que les dan una parte por coger piñas a los hombres, y a ellas por quebrar piñones. Después comercian con este fruto, y es ramo de mucha consideración...*"⁽⁶⁾

Cent anys després encara podem llegir: "*por la escasez de terreno cultivable, se dedican muchos habitantes á coger piñones, para lo cual tienen mucha agilidad; y lo efectuan con un garfio de hierro puesto a la estremidad de un palo por el cual suben y bajan con increíble destreza, aunque a pesar de ella, ocurren frecuentes desgracias en esta operación; por la abundancia de piñones que se cogen, y el trafico de ellos que se hace, conocen vulgarmente este pueblo con el nombre de San Feliú del Piñó.*"⁽¹¹⁾

També ho recull la Maria de Bell-lloch més tard al 1882 però afegint "*Sant Feliu... conegut per Sant Feliu del Pinyó ab motiu de dedicar-se sobretot, abans més que ara, gran número de vehins a recollir los pinyons dels boscos del Vallés...*"

La pagesia

Al 1789 trobem aquesta descripció de la pagesia de Sant Feliu: "*Como el terreno es tan quebrado es increíble el número de paredes que hacen para sostener las tierras habiendo viñas que cada hilo tiene la suya... Desde San Miguel del Fay volvimos a desandar el camino para ir a San Felio de Codines viendo a uno y otro lado viñas y olivos... también conducen el agua de los caminos, anunciando todo el buen estado de su agricultura.*"⁽⁶⁾

"*El término, aunque corto, produce de todo, especialmente aceite. He visto algunas pilas para guardar este fruto, abiertas en la peña viva, como tambien coes para el vino*"⁽⁶⁾

Una visió similar, que data del 1850, ens la dona el diccionari Madoz. "*El terreno es montuoso, pedregoso y estéril, pues todo es de roca, solo hay algunos pedazos que la infatigable laboriosidad de sus cultivadores ha hecho productivos, cubriendolos de tierra que han conducido de otros puntos distantes, y deteniendola de los aluviones por medio de paredes que ellos mismos construyen; contiene plantaciones de olivar y viñedo, y bosques de pinos...(se produce)... trigo, vino, aceite, piñones y legumbres; y cria ganado y caza de varias especies*"⁽¹¹⁾

Pau Vila defineix Sant Feliu com un poble d'agricultura fluixa amb una població relativament gran per trobar-se en lloc de trànsit i que s'ha d'ajudar del funcionament d'algunes fàbriques.

Quan l'alimentació es basava en la producció de cereals, l'orografia de Sant Feliu no afavoria aquesta mena d'agricultura més pròpia de les poblacions de la plana l'economia dels quals en aquest aspecte era molt més productiva. Això no vol dir que no n'hi hagués. De fet Sant Feliu, amb torrents fondos, tenia molins de gra moguts per l'aigua als torrents del Tura i de Can Ullar. "*(hay) 3 molinos harineros impulsados por las aguas del mencionado torrente*"⁽¹¹⁾

De mitjans del segle XIX data una gran difusió del raïm que arribà a assolir preus alts però que s'acabà sobtadament amb la plaga de fil·loxera al 1883⁽⁹⁾. Testimoni d'aquesta activitat son les parets feixades que envolten Sant Feliu i que avui, malgrat estiguin cobertes per bosc, podem descobrir-les en totes les antigues terres de cultiu als voltants de la població.

Les feines agrícoles no es van abandonar mai, tot i que no podien competir amb la pagesia de la plana. Durant molts anys els patrimonis familiars es basaven en la casa i l'adquisició de terres, per això -a part d'unes famílies històriques que al llarg dels anys mantingueren grans propietats rurals (Villar, Ullar i Tura)- Sant Feliu estigué envoltat d'un mosaic minifundista que conformava la manera de viure dels seus habitants: el paquet

indústria/comerç-terra amb algun suplement casolà ... "*muchas (casas) tienen un cobertizo bajo del cual crían un cerdo para el consumo, cuya costumbre es muy general en todas las familias*"⁽¹¹⁾

És curiós veure com en moltes inscripcions de naixement, l'activitat del pare sol ser la mateixa mentre és jove i, gairebé sempre, pagès quan ja és gran. Això es veu bàsicament en els artesans i gent d'ofici com els revenedors, rajolers, traginers i comerciants.

Les comunicacions

Tradicionalment les comunicacions es feien a través dels camins de terra transitables per carros, el que se'n deia "*camins de ferradura*". Aquests camins però solien estar mal conservats i fora de les grans vies de trànsit n'hi havia prou si hi passaven els pocs veïns en trànsit entre poblacions properes.

Al segle XIX es reconeixen com a vies importants el camí de Barcelona a Vic passant per Granollers i El camí de Barcelona a Vic passant per Moià, St. Feliu i Sta. Eulàlia de Ronçana. Els nusos importants eren doncs Barcelona i Vich. De segon ordre Granollers, Moià i Sant Feliu. Aquestes dues vies es trobaven a l'alçada de Mollet. La diferència estava en que la primera passava per la vall del riu Congost i la plana i l'altre anava sempre per muntanya i, passat St. Feliu, seguia pel massís del Montbui, cap el turó del Viver i d'allà baixava a Sta. Eulàlia.

L'actual ruta de St. Feliu, Caldes, Sta. Perpètua sembla que era poc transitada i en mal estat.

De tot això es desprèn que Sant Feliu era un nus entre Barcelona, Vich, Caldes i les poblacions de Gallifa i Riells subsidiàries de Sant Feliu pel que feia al correu i altres activitats.

No fou fins el 1844 que la diputació obrí la nova carretera de Caldes "*desde el punto de su empalme con la provincial de Barcelona a Vich en el término de Santa Perpetua y contiguo a la casa o torre de Moguda hasta aquella. El mal estado del antiguo camino reclamaba imperiosamente esta mejora*"⁽¹¹⁾. Aquest nou camí facilità molt la comunicació amb Barcelona.

El ferrocarril

Caldes, però, reclamava des de feia temps un lloc destacat en la xarxa de comunicacions a nivell regional. Les dues empreses calderines de transport de viatgers oferien un cotxe diari a Sabadell, Granollers i Moià però les comunicacions amb Barcelona estaven mancades de serveis adients a la demanda creixent de mitjans de transport. Així el 14 d'abril de 1880 s'inaugurà el ramal ferroviari de la línia Barcelona-Sant Joan de les Abadesses que anava de Mollet a Caldes. Naixia com a mitjà de transport de viatgers tot i que s'esperava que servís també de transport de mercaderies. El temps s'encarregà de demostrar que el transport de viatgers no tenia una demanda prou forta i perillà el servei. El transport de llambordes per la ciutat de Barcelona li representà la salvació fins l'any 1932.⁽⁴⁾

La proximitat d'un medi de transport tant avançat com era el ferrocarril no tingué cap incidència notable en la vida i les relacions de Sant Feliu amb Barcelona o les poblacions del camí.

Desenvolupament urbà

Sant Feliu sofreix al segle XIX una important transformació urbanística doncs s'obren les vies de comunicació que uniran els diferents barris, començarà una tímida cobertura de torrents i es poblaran els espais entre els nuclis de població històrica donant-li la fesomia que perdura fins ben entrat el segle XX.

Sant Feliu a l'igual que molts pobles d'origen rural, com la majoria dels pobles de la Baronia de Montbui, es forma per una agregació de construccions que no sempre correspon al desenvolupament al voltant d'un únic nucli.

L'origen de Sant Feliu es remunta a les masies disperses que ocupaven aquest territori i que tenien com a seu social la parròquia. El primer sector urbà pròpiament dit va estar la Sagrera ja que l'església, el cementiri i l'espai de trenta passes al seu entorn estava sota protecció eclesiàstica. A causa de la seva immunitat, amb d'excomunió contra els que l'envaïen, s'hi solien construir cellers i graners -propietat del masos- per a ser protegits del pillatge. També s'hi solien acollir en hospici els fills cabalers dels masos i els homes d'ofici.

La Sagrera de Sant Feliu quedava allunyada del camí reial de Vic a Barcelona fet que li donava una certa protecció ja que era en aquest camins on passaven els fets d'armes i els pillatges. L'església de Sant Feliu, construïda en un turonet, quedava no tant sols allunyada sinó també protegida per l'orografia del terreny. Del camí reial fins allà hi havia una torrentera profunda de difícil accés sense donar una bona volta.

És aquesta configuració del terreny la que marca l'estructura de Sant Feliu. Una torrentera bifurcada en forma de Y amb el camí reial a un costat i la Sagrera a l'altre.

Els camins reials, malgrat els perills que tenien, eren un lloc d'intercanvi on s'hi solien instal·lar els revenedors. Ja hem vist que la Baronia de Montbui solia queixar-se, sempre que es tractés de contribuir amb diners, de que era un Terme "poc ric per estar allunyat del camins reials" i si bé era cert en part, no ho era del tot en quan la parròquia de Sant Feliu estava creuada pel un d'aquests camins i que sens dubte fou l'origen de la seva diferenciació respecte les altres parròquies.

En arribar al segle XVI es troba l'existència dels carrerons de la Sagrera i una fila de cases al costat del camí reial (el que avui són els carrers de Barcelona, Sant Joan i Vic) arrencades amb algunes discontinuïtats. Aquest carrer de pas es conegué com la Revenderia. Per tant, Sant Feliu tenia dos barris un a cada costat de la Y formada pel torrent del Tura i de l'Escletxa que s'ajuntaven per sota de Can Ullar.⁽³⁾

És al segle XVII quan Sant Feliu comença a rebre gent d'ofici i, sense poder precisar quan, se sap que comença el creixement del tercer barri que es situa entre les dues branques de la torrentera. Aquest tercer barri que anomenem de les Creus estava format pels carrers Esquirol (en direcció cap a la Costa del Camí Reial, que era un pas dels de la Sagrera per anar a trobar el camí en direcció a Vic), el carrer de les Creus.

Tanmateix els barris ja existents s'amplien amb carrers laterals no necessàriament enganxats Carrer Pervera, carrer de la Bassella, i algunes cases a la part alta de la Sagrera.

Al segle XVIII la puixança de Sant Feliu fa que continuï amb força l'expansió d'aquests carrers. Es consoliden els carrers Joncar (alt i baix) i Sant Antoni com a ramals de la Revenderia i apareix el "Carrer Nou"¹³ paral·lel a la Revenderia en el qual ja hi havia alguna casa datada del 1563.⁽³⁾

La construcció de l'Hospital genera l'aparició d'alguns nuclis petits en una zona fins llavors sense construccions. Per sota del carrer de les Creus s'afermen el Roure Gros i altres carrers que baixen fins el torrent de l'Escletxa com el carrer Sant Pau. En relació amb aquest, es trobava l'Era de l'Arneta que era un espai entre els actuals Sant Pere, Camí de Can Bosch (Sant Pere alt) que també començaren a poblar-se.⁽³⁾

D'aquest segle data la primera obra pública documentada. Es tracta del pont dels Albers del Tura (1779) que pagat pels veïns de la Sagrera i de les Creus uneix per primera vegada de manera fàcil aquests dos barris.⁽³⁾

Milloren les comunicacions entre els tres barris però encara mantenen cada un d'ells la seva vida pròpia. Al 1789 es pot llegir "*San Felio de Codines... está situado en lo alto de una sierra, aunque al pié de otra más alta. Está esparramado en trozos o barrios de modo que forma un objeto agradable... está situado en tres lomas, de modo que parecen tres pueblos. El uno donde está la Iglesia y Hospital se llama la Sagrera, el otro que es la calle larga y el que llaman la Venderia. Se dividen entre sí por un arroyo que el verano seca y hay en él molinos en invierno... El todo de los tres barrios lo rodean algunos montotes con olivos, viñas y pinos.*"⁽⁶⁾

Del 1850 encara podem llegir una descripció semblant de Sant Feliu. "*Tiene 600 casas, en general de un solo piso; todas sin cimientos por estar asentadas sobre las rocas, algunas bastante capaces, como la del señor Deu, que es la mejor y la más céntrica del pueblo, y sirvió de cuartel y casa fuerte en la última guerra; la mayor parte de ellas, estan colocadas en la falda de un monte, formando cuerpo de población, por donde cruza el camino real de Caldas a Moyá, Vich, etc, y las demás diseminadas sin orden, y á grupos, por las vertientes de los montecillos inmediatos (...) puede decirse, que solo forma una calle irregular y tortuosa llamada Mayor, y 2 plazas, una del Mercado y otra denominada de la Sagrera (...) hay un mesón, taberna y carniceria pública, pertenecientes al caudal de propios; un espacioso hospital para enfermos pobres (...) ... una sala del mismo, esta destinada para las sesiones y reunión del ayuntamiento interin edifica una casa consistorial segun tiene proyectado; y otras piezas ocupadas por una escuela de instrucción primaria á la que asisten 180 alumnos; algunas maestras particulares enseñan á las niñas las labores propias de su sexo...*"⁽¹¹⁾

No és fins a la segona meitat del segle XIX que Sant Feliu pren l'estructura actual. Al 1869 en època de l'alcalde Antoni Soler es fa tancar el torrent de l'Escletxa per a crear una plaça nova entre la Venderia i les Creus en el camí que ja hi havia des de la Plaça Vella¹⁴ fins el carrer Sant Pau. Aquesta plaça nova ha esdevingut fins avui el centre oficial del poble⁽³⁾ L'existència d'aquesta plaça nova va potenciar la urbanització de l'avui carrer Joan Maragall el qual esdevingué el carrer de més trànsit entre la Venderia i els altres barris.

Amb motiu de les guerres carlistes, on Sant Feliu sofreix un important moviment de tropes, el general Martínez Campos al 1875 promou la construcció de la carretera (que passarà a nomenar-se el Carrer Nou) via

¹³ Avui Tomàs Borrell

¹⁴ La plaça Vella era l'espai entre Can Talet i Can Roget conegut pel "Plà de l'Os".

que es traça per zones inhabitades.⁽³⁾ De sud a nord passa primer per la dreta del camí reial¹⁵, el talla, i després per l'esquerra¹⁶ i més amunt, passada la Plaça Vella, es desvia molt més cap a la dreta -fent un quatre- per a retrobar el camí reial més amunt¹⁷ ja que li va ser impossible obrir-se pas pel carrer de Vic. Sens dubte va ser una gran obra que va millorar les comunicacions i que va relegar l'antic Carrer Reial a un paper secundari. Les antigues cases dels carrers de la Revenderia passaren poc a poc a ser els darreres de les cases noves que s'encararen a la nova avinguda.

És al 1877 quan s'uneix la Plaça Nova amb el pont dels Albers del Tura a través d'una via ampla que passa per les quintanes del Tura comunicant directament la Venderia amb la Sagrera.⁽³⁾

Aquestes obres obren el camí cap a la compactació dels tres barris històrics en un únic grup urbà en forma de Y. No cal dir que aquesta agrupació no va ser immediata. En el segle XX va estar també decisiva la urbanització de la Quintana on s'hi van instal·lar les grans indústries del tèxtil.

Fins avançat el segle XX (1930) no s'obre la Travessia, l'altre gran via que millorarà l'accés a la plaça nova sense haver de passar per l'únic carrer que connectava les dues places (el carrer Joan Maragall).⁽³⁾

I caldrà esperar a la segona part del segle XX per a l'aparició de nous barris: el Coll d'en Quer, el Gurugú, la Soleia, Santo Domingo i altres que no fan més que compactar encara més el conjunt urbà.

SEGLE XX i FINAL

El segle XX és el nostre i per tant fa de mal explicar. Primer perquè ens falta la perspectiva que ens ofereixi una síntesi, perquè tenim un excés de dades que el temps encara ha de triar, perquè hi ha fets en els que els nostres pares i avis hi van prendre part i per tant podria mancar una certa objectivitat històrica. Sens dubte el món que vivim és el món que va néixer amb el segle XX. El món industrial, els conflictes obrers, l'estiueig dels "senyors", la xarxa d'aigua corrent, l'electricitat, el telèfon, el cotxe, la ràdio, la guerra civil, la postguerra i l'aïllament internacional, "los planes de desarrollo", el siscent, el piset, la desindustrialització de Sant Feliu, la tornada de la democràcia son alguns dels temes que s'haurien de tocar i que som incapaços d'abordar per la seva complexitat i proximitat.

Espero que aquests apunts hagin estat útils per a donar una idea general del que ha estat Sant Feliu però més que res, voldria que ens hagués obert la curiositat i ens hagi mostrat que la història que es conté en un llibre no pot ésser definitiva per més esforços que s'hi posin. La història és una pel·lícula dinàmica que es pot veure des de diversos aspectes, econòmics, culturals, socials i més que res, dinàmics: de transició, d'evolució i mestissatge. El passat és obert i hi ha molts camins per recórrer i moltes monografies per endavant.

Escriure la HISTÒRIA de Sant Feliu ha d'estar un treball col·lectiu i continu on cada un de nosaltres hi aportï la seva part, bé sigui donant a conèixer documents inèdits, bé aplegant, llegint, triant, sintetitzant tot allò que faci referència a la nostra vila, al mateix temps que es comparteix desinteressadament pel creixement cultural dels nostres coetanis i descendents.

BIBLIOGRAFIA

Al llarg del text es troben entrades numerades entre parèntesi per indicar l'origen de les idees que s'hi exposen. Així les entrades a l'inici de paràgraf indiquen que el text ha estat pres íntegrament fins al proper canvi d'entrada i les entrades a final de paràgraf indiquen d'on ha estat extreta l'última idea la qual complementa un text més ampli d'elaboració pròpia.

- (1) Badia i Moret, Josep: *La Baronia de Montbui*. L'Ametlla del Vallès 1968.
- (2) Valdelomar, Marques de: *Unidad Política Municipal de la Baronia de Montbui*. Madrid 1971.
- (3) Palma de Mallorca, P. Andres de: *Historia de la Villa de San Felio de Codines*. Barcelona 1946.
- (4) Ballart, J i Villanueva, J: *Resum de la Història de Caldes de Montbui*. Caldes de M. 1981.
- (5) Sanabre, Mn. Josep: *El Tractat dels Pirineus i la mutilació de Catalunya*. Barcelona 1987.
- (6) Zamora Fco.: *Diario de los viajes hechos en Cataluña en 1789*. Facsimil, Barcelona 1973.
- (7) Croix, Abad Nicollé de la: *Geografía nueva de España*. Madrid 1779

¹⁵ Tram del carrer Barcelona

¹⁶ Tram del Carrer Sant Joan

¹⁷ A la zona industrial

Tractats generals

- (9) Diversos autors: *Gran Enciclopèdia Catalana*. 2ª edició. Barcelona 1986.
- (10) Cels Gomis. *Geografia General de Catalunya*. Província de Barcelona. Barcelona 1906.
- (11) Madoz, Pascual: *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España*. Madrid 1846.
- (12) Diversos autors: *Enciclopedia Espasa*. Madrid 1926.
- (13) Diversos autors: *El mundo y su historia*. Vols. V-VII. Barcelona 1968

AGRAIMENTS

Vull fer palesa la meva gratitud vers Mn. Antoni Pladevall i Font i a Josep Badia i Moret de qui soc deutor, entre moltes coses, de l'estil del seu llibre.